

Betydelsen av att den försäkrade orsakat skada genom ett oaktsamt agerande

*En studie i de varierande aktsamhetskrav som gäller för olika
slags egendomsförsäkringar*

The importance of the insured's negligent infliction of injury

*A nuance study of the duty of care as it applies under
different kinds of property insurances*

Författare: Magdalena Olsson

Handledare: Harald Ullman

Examinator: Anders Holm

Förord

Att skriva en masteruppsats inom affärsrätt har varit en stor utmaning men samtidigt en oerhört lärorik period av min studietid. Min självdisciplin har fått prövats till sitt yttersta och jag har fått öva på min kreativa sida. Motgångar har stötts på men där även övervunnits. Jag önskar tacka min familj och mina närmaste vänner som har kommit med goda idéer och inte minst fått mig att tro på mig själv.

Jag vill även rikta ett enormt tack till min handledare Harald, som varit till stor hjälp i uppsatsskrivandet. Det var han som introducerade mig för ämnet av uppsatsen, och han har bidragit med såväl värdefullt material som värdefulla kommentarer. Återigen tack.

Till sist vill jag tacka övriga deltagare i uppsatsgruppen, tillika opponenter, som har kommit med givande tankar och kommentarer.

Magdalena Olsson

Linköping, 2017-03-23

Sammanfattning

Försäkringstagarens agerande eller beteende är vanligen en bidragande orsak till att en skada inträffar i ett företag. Försäkringstagarens aktsamhetskrav skiljer sig från olika slags egendomsförsäkringar där försäkringsvillkor för brand, vattenutströmning, inbrott samt rån har studerats i denna framställning. Försäkringsbolagen har stora möjligheter att utforma villkoren och därmed välja hur höga krav det ska ställas på den försäkrade. Bolagen kan även välja att lägga över bevisbördan på försäkringstagaren samt reglera vilka personer i ett företag som ska likställas med den försäkrade.

Det finns även biförpliktelser i FAL som försäkringstagaren ska ta hänsyn till för att inte riskera att försäkringsersättningen sätts ned eller uteblir helt. Efter nya FAL infördes bland annat den så kallade omfattningsbestämmelsen i 8 kap. 16 § 2 st. FAL. Bestämmelsen tillåter som huvudregel inte att försäkringsbolagen får ställa krav på den försäkrades beteende i villkor som beskriver försäkringens omfattning. Ett omdiskuterat begrepp som framför allt förekommer i allriskförsäkringen, och som uppställs som ett omfattningsvillkor, är oförutsedd skada. Att försäkringstagarens aktsamhet har betydelse för att avgöra om en skada varit oförutsedd, är inte förenligt med gällande rätt. Dessutom kan kravet till stor del jämföras med FAL:s uppställda förpliktelse att inte framkalla ett försäkringsfall, vilket medför att ett sådant krav kan ses som obefogat.

Det finns även andra tveklaktiga formuleringar i försäkringsvillkoren. Tillämpningen av omfattningsbestämmelsen är i stort behov av att tydliggöras, för att inte riskera att det ställs oskäliga krav på försäkringstagaren i förhållande till egendomsförsäkringens ändamål. Det är inte rimligt om försäkringsskyddet skulle utesluta alla skador som grundar sig i någon form av oaktsamhet hos den försäkrade. Ett skäl till att ett företag väljer att teckna en försäkring är för att tillåtas att göra misstag, utan att det föranleder att försäkringsbolaget står fritt från ansvar.

Innehållsförteckning

Förkortningar	6
1. Inledning	7
1.1. Problembakgrund	7
1.2. Problemformulering	8
1.3. Syfte	9
1.4. Metod.....	9
1.5. Avgränsning	10
1.6. Terminologi	10
1.7. Disposition.....	11
2. Biförpliktelser	13
2.1. Inledning	13
2.2. Framkallande av försäkringsfall.....	13
2.2.1. Regelns innebörd.....	13
2.2.2. Grov vårdslöshet	15
2.2.3. Medvetet risktagande	17
2.2.4. Regelns dispositiva karaktär	17
2.2.5. Exempel på villkor	18
2.3. Säkerhetsföreskrifter.....	19
2.3.1. Regelns innebörd.....	19
2.3.2. Exempel på villkor	20
2.4. Den försäkrades räddningsplikt	21
2.4.1. Regelns innebörd.....	21
2.4.2. Exempel på villkor	22
3. Omfattningsbestämmelsen	23
3.1. Regelns innebörd.....	23
4. Regler om identifikation och delegation	28
4.1. Inledning	28
4.2. Identifikation i bestämmelsen om säkerhetsföreskrifter	28
4.2.1. Exempel på villkor	29
4.3. Identifikation i bestämmelsen om framkallande av försäkringsfall och räddningsplikten ..	29
4.3.1. Exempel på villkor	30
4.4. Identifikationsteorier	30

4.5. Delegation.....	31
5. Bevisfrågor.....	32
5.1. Grunden i försäkringsrätten.....	32
6. Aktsamhetskrav i egendomsförsäkring.....	34
6.1. Inledning	34
6.2. Allriskförsäkring	34
6.2.1. Oförutsedd skada	34
6.2.2. Praxis om oförutsedd skada	35
6.2.2.1. Maskinfallet	35
6.2.2.2. Grytfallet	36
6.2.2.3. Värmeverksfallet.....	37
6.2.2.4. Utlåtanden från SkVN	38
6.3. Brandförsäkring	39
6.4. Vattenförsäkring	41
6.5. Inbrottsförsäkring	43
6.6. Rånförsäkring.....	45
7. Analys	47
7.1. Analysens disposition	47
7.2. Begreppet oförutsedd	47
7.2.1. Oförutsedd skada i jämförelse med biförpliktelserna	50
7.3. Aktsamhetskrav i försäkringsvillkoren	53
7.3.1. Är aktsamhetskraven motiverade?	57
7.4. Identifikationsfrågor	58
7.5. Bevisbördans placering i försäkringsvillkoren	59
8. Sammanfattande slutsatser	61
Källförteckning	62
Bilaga 1 – Intervjuunderlag.....	65

Förkortningar

BrB	Brottsbalk (1962:700)
FAL	Försäkringsavtalslag (2005:104)
HD	Högsta Domstolen
HovR	Hovrätten
If	If Skadeförsäkring AB
LF	Länsförsäkringar AB
NFT	Nordisk försäkringstidskrift
Prop.	Proposition
SkVN	Skadeförsäkringens Villkorsnämnd
SOU	Statens offentliga utredningar
SvJT	Svensk Juristtidning

1. Inledning

1.1. Problembakgrund

Den traditionella egendomsförsäkringen syftar till att ersätta försäkringstagaren för skada som drabbar den försäkrade egendomen genom vissa på förhand definierade skadehändelser.¹ Till de vanligaste typer av skadehändelser som företag väljer att försäkra hör brand, vattenutströmning, inbrott samt rån. Sådana skadehändelser ingår i de flesta försäkringsbolags grundutbud av försäkringsvillkor för företagsförsäkringar, och tillgodoser en stor del av ett företags behov av risktäckning.²

En annan typ av egendomsförsäkring som har blivit allt vanligare på senare tid är allriskförsäkringen. Tillskillnad från den traditionella egendomsförsäkringen, som endast ger ett skydd mot särskilt angivna skadehändelser, utgår allriskförsäkringens skydd från att skadan ska vara plötslig och oförutsedd för att ersättning ska utgå.³ Innebörden av oförutsedd skada är omtvistad och det finns en brist på rättsliga avgöranden när det gäller detta krav. Det mest omtalade rättsfallet, där oförutsedd skada berörs, är det så kallade Maskinfallet (NJA 2007 s. 17). Här kan det ifrågasättas om HD lade vikt vid vilken aktsamhet den försäkrade visat den försäkrade egendomen.⁴

De flesta skador som inträffar i ett företag är orsakade av någon form av mänsklig faktor och det kan tyckas naturligt att den slarvige inte ska behandlas på samma sätt som den ordentlige.⁵ Toleransnivån för försäkringstagarens oaktsamhet varierar mellan olika slags egendomsförsäkringar, beroende av vilken skadehändelse som inträffar. I huvuddrag kan man säga att det i försäkringsvillkoren ställs höga krav på försäkringstagarens uppträdande vid skada genom inbrott, medan det finns få aktsamhetskrav när det gäller skada genom brand.⁶

Den nu gällande försäkringsavtalslagen (2005:104), fortsättningsvis kallad FAL, trädde i kraft den 1 januari 2006 och ersatte 1927 års lag om försäkringsavtal samt 1980 års

¹ Ullman, Harald (2006), *Försäkring och ansvarsfördelning*, uppl. 2, Iustus Förlag, Uppsala, s. 71.

² Ullman, Harald (2009), Säkerhetsföreskrifter i företagsförsäkring – i teorin och praktiken, ur *Uppsatser om försäkringsavtalslagen*, Jure Förlag, Stockholm, s. 252.

³ Nydrén, Birger (2015), Oförutsedd skada, ur *Uppsatser om försäkringsvillkor*, Jure Förlag, Stockholm, s. 199–200.

⁴ Nydrén, Birger (2015), s. 197.

⁵ Bengtsson, Bertil (2015), *Försäkringsavtalsrätt*, uppl. 3, Norstedts Juridik, Stockholm, s. 98.

⁶ Ullman, Harald (2009), s. 252.

konsumentförsäkringslag.⁷ Efter lagändringen infördes bland annat en helt ny bestämmelse om framkallande av försäkringsfall samt en bestämmelse avseende en försäkrings omfattning i förhållande till den försäkrades aktsamhet, där den sistnämnda framgår i 8 kap. 16 § 2 st. FAL.⁸ De nya lagbestämmelserna har givit upphov till ändrade rättsliga förutsättningar för fall som NJA 2007 s. 17. Bestämmelserna i FAL om framkallande av försäkringsfall (8 kap. 11 § FAL), säkerhetsföreskrifter (8 kap. 12 § FAL) och räddningsplikten (8 kap. 13 § FAL), hör till de lagstadgade biförpliktelser som har direkt anknytning till försäkringsfallet och är till stor del tvingande mot försäkringsgivaren.⁹ Vid tillämpning av dessa biförpliktelser kan försäkringsbolagets ansvar begränsas och försäkringstagarens oaktsamhet står i fokus vid avgörandet av rättsföljden.¹⁰

Efter nya FAL valde de flesta försäkringsbolag att omförflytta flertalet av de villkor som tidigare stod som undantag för försäkringens omfattning, och istället formulera sådana villkor som säkerhetsföreskrifter under en särskild rubrik.¹¹ Det går dock fortfarande att antyda krav på den försäkrades aktsamhet bland villkor som uppställs som allmänna omfattningsbestämmelser. Det kan ifrågasättas om ett allmänt villkor, som kräver en värdering av den försäkrades beteende, är förenligt med egendomsförsäkringens syfte och om det är förenligt med FAL:s synsätt och dess tvingande regler. Egendomsförsäkringens ändamål skulle till stor del gå förlorat om försäkringsskyddet skulle utesluta alla skador som har en grund i att det förekommit någon slags oaktsamhet hos den försäkrade.¹²

1.2. Problemformulering

I uppsatsen kommer följande att utredas:

- (1) Vad säger FAL:s omfattningsbestämmelse om oaktsamhet?
- (2) Hur ser försäkringstagarens aktsamhetskrav ut i försäkringsvillkor för olika slags egendomsförsäkringar?
- (3) Vilka aktsamhetskrav får finnas och finns bland villkoren för egendomförsäkring?
- (4) Vems oaktsamhet tillmäts betydelse i företagen?

⁷ Svensk Försäkring (2011), om *Försäkringslagstiftning*.

⁸ Nydrén, Birger (2015), s. 206.

⁹ Nydrén, Birger (2015), s. 219.

¹⁰ Bengtsson, Bertil (2015), s. 95.

¹¹ Bengtsson, Bertil (2015), s. 280.

¹² Nydrén, Birger (2015), s. 296.

1.3. Syfte

Vad som ovan har framgått i problembakgrunden kan ge upphov till en del frågor. De centrala frågorna som kommer att utredas i denna framställning uppställs i problemformuleringen. Uppsatsen har till syfte att så långt som möjligt klargöra hur höga krav försäkringsbolagen får ställa på försäkringstagarens beteende i förhållande till reglerna i FAL, samt hur höga aktsamhetskrav det bör få ställas på försäkringstagaren för att försäkringens ändamål inte ska gå förlorat. Jag avser även att undersöka om aktsamhetskraven är befogade i de olika skadehändelserna för egendomsförsäkring.

En stor del av uppsatsen syftar till att studera begreppet oförutsedd skada, för att utreda om det innefattar ett aktsamhetskrav på försäkringstagaren och för att avgöra ifall det är tillåtet att uppställa ett sådant krav i en försäkrings omfattningsbeskrivning. Jag avser även att jämföra oförutsedd skada med försäkringstagarens biförpliktelser, för att undersöka om dessa täcker analoga risker.

1.4. Metod

Uppsatsens ämne ryms inom rättsområdet försäkringsrätt. För framställning av denna uppsats har en traditionell juridisk metod¹³ använts, där relevant rättsinformation har behandlats genom att studerat lagtext, förarbetsutlåtanden, rättsfall, doktrin samt juridiska artiklar. Informationen har tolkats och sedan använts för att besvara den aktuella problemformuleringen.

En av uppsatsen utgångspunkt har varit FAL:s uppställda biförpliktelser som det i sig finns en bred doktrin om. Dock är uttalanden om betydelsen av grov vårdslöshet samt rättsfall om detta, i viss mån, av äldre slag. Birger Nydrén har i sin uppsats om oförutsedd skada, diskuterat innebörden av begreppet oförutsedd skada. I övrigt finns det få författare som har studerat begreppet i förhållande till omfattningsbestämmelsen i FAL. Eftersom rättsfall avseende oförutsedd skada är få till antalet, har även utlåtanden från Skadeförsäkringens Villkorsnämnd till viss del använts, med hänsyn till att nämnden inte längre existerar.

¹³ Med juridisk metod menas en metod som speglar en jurists tillvägagångssätt för att lösa ett rättsligt problem. I denna metod ingår den så kallade rättskälleläran, vilken avser de rättskällor som är relevanta för att fastställa gällande rätt. Se Sandgren, Claes (2015), *Rättsvetenskap för uppsatsförfattare: ämne, material, metod och argumentation*, uppl. 3, Norstedts Juridik, Stockholm, s. 40–41.

I doktrin finns få kommentarer avseende varför aktsamhetskraven ser ut som de gör. För att inhämta synpunkter från praktiskt kunniga på området finns därför vissa empiriska inslag i uppsatsen, där ett fåtal intervjuer har genomförts. Kommentarer från intervjuerna ges i den löpande texten och frågorna finns i bilaga 1.

Uppsatsen utgår i övrigt från försäkringsvillkor från tre av de största försäkringsbolagen i Sverige, nämligen If Skadeförsäkring AB (If), Länsförsäkringar AB (LF) samt Trygg-Hansa. Följande villkor är uppsatsen utgångspunkt:

- If:s Företagsförsäkringsvillkor från 2016. I villkoret ingår Allmänna avtalsvillkor.
- LF:s Kombinerade företagsförsäkring V 065:13 från 2015. I villkorshäftet ingår Allmänna avtalsbestämmelser under avsnitt Y.
- Trygg-Hansas Basvillkor – Företagsförsäkring Version 12 från 2016. Trygg-Hansa har även tillhörande separata Allmänna Avtalsbestämmelser och Definitioner Version 7 från 2017.

I samband med redogörelsen för FAL:s biförpliktelser ges exempel på villkor från bolagens försäkringsvillkor, för att visa hur bolagen har valt att implementera förpliktelserna i villkoren. Av utrymmesskäl, och eftersom villkoren i flera fall innehållsmässigt är jämförbara, ges endast exempel på sådana villkor. I övrigt hänvisas det i texten till villkoren genom fotnoter.

1.5. Avgränsning

Denna framställning inriktar sig endast på företagsförsäkring. Därmed kommer ingen uppmärksamhet att riktas mot försäkring ur ett konsument- eller privatpersonperspektiv.

Av utrymmesskäl kommer heller inte alla typer av försäkringsvillkor att behandlas, utan framställningen utgår från de villkor som avser kombinerade eller standardiserade försäkringsvillkor tillsammans med tillhörande allmänna bestämmelser.

1.6. Terminologi

Med *den försäkrade* avses den person som är ägare till egendomen som försäkringen gäller för.

Med *framkallande av försäkringsfall* och *framkallanderegeln* menas undantag enligt FAL:s uppställda regel om framkallande av försäkringsfall eller liknande undantag i försäkringsvillkoren.

Med *företagsförsäkring* avses, i likhet med 1 kap. 4 § FAL, “Individuell skadeförsäkring som avser näringsverksamhet eller offentlig verksamhet och annan individuell skadeförsäkring som inte är konsumentförsäkring”.

I uppsatsen kommer *försäkringsgivare* och *försäkringsbolag* att likställas med varandra. Dessa benämningar avser den juridiska personen som utfärdat och som står för risken för försäkringen.

Med *försäkringstagare* menas motparten till försäkringsgivaren, det vill säga den som ingått ett försäkringsavtal.

Med *oaktsamhet* menas i den här uppsatsen ett visst beteende eller handlande hos den försäkrade som avviker från en norm. Uttrycket syftar således på den mänskliga faktorn och kan exempelvis gälla hur en anställd i ett företag ska agera, hur försiktig denne bör vara eller hur mycket personen i fråga bör undersöka för att försäkringsersättning ska utgå. Graden av oaktsamhet kan variera, där grov oaktsamhet samt ringa oaktsamhet är uttalade begrepp inom försäkringsrätten. Däremellan finns ingen bestämd term för graden av oaktsamhet. Jag har valt att kalla den nivån av oaktsamhet för normal eller ordinär oaktsamhet.

1.7. Disposition

Uppsatsens referensdel består av sex kapitel (kapitel 2–6), där läsaren i kapitel två får kännedom om några av FAL:s biförpliktelser (framkallande av försäkringsfall, säkerhetsföreskrifter och räddningsplikten). Syftet med andra kapitlet är att informera om några av de lagstadgade aktsamhetskraven och att ge grunderna till den så kallade omfattningsbestämmelsen, som behandlas i kapitel tre. Omfattningsbestämmelsen är den centrala utgångspunkten för hur aktsamhetskrav på den försäkrade ska hanteras. I kapitel fyra behandlas vems oaktsamhet som har betydelse genom identifikationsbestämmelser, för att sedan i kapitel fem övergå till att se vilka krav som ställs på försäkringstagaren när det gäller bevisning av ett försäkringsfall. I kapitel sex presenteras olika typer av egendomsförsäkringar där uppsatsens centrala del först behandlas, nämligen begreppet oförutsedd skada som förekommer i allriskförsäkringen. Sedan

beskrivs skadehändelser genom brandförsäkring, vattenförsäkring, inbrottsförsäkring samt rånförsäkring. I kapitel sju följer uppsatsens analysdel, som inleds med att presentera analysens disposition närmare (7.1). Det åttonde och sista kapitlet innehåller en sammanfattade del av avslutande reflektioner och ståndpunkter.

2. Biförpliktelser

2.1. Inledning

Försäkringstagarens huvudförpliktelse är att betala premien till motparten, det vill säga till försäkringsbolaget. Vid sidan av huvudförpliktelsen har även försäkringstagaren biförpliktelser att ta hänsyn till. Till de lagreglerade biförpliktelserna hör: upplysningsplikten, anmälan av riskökning, skyldigheten att inte framkalla ett försäkringsfall, iakttagande av säkerhetsföreskrifter samt räddningsplikten. Dessa förpliktelser ska underlätta för försäkringsbolagen att kunna bedöma den risk de väljer att ta ansvar för, och är vid försäkringstagarens efterlevnad en förutsättning för att full ersättning ska utgå.¹⁴

Tillskillnad från andra avtal, där påföljden av ett kontraktsbrott vanligtvis är skadestånd och hävning, är konsekvensen av att försäkringstagaren försummar sina skyldigheter enligt biförpliktelserna att ersättningen sätts ned eller bortfaller helt.¹⁵ Vid brott mot biförpliktelserna är försäkringstagarens oaktsamhet oftast central i bedömningen för att avgöra om försäkringsbolagets ansvar ska begränsas. Graden av oaktsamhet har betydelse även om det inte förekommer någon vedertagen culparegel inom försäkringsrätten.¹⁶

De biförpliktelser som redogörs för nedan är regler avseende framkallande av försäkringsfall, säkerhetsföreskrifter samt räddningsplikten. Dessa förpliktelser har till stor del att göra med den försäkrades agerande i praktiken genom dennes handlingar eller försummelser.¹⁷

2.2. Framkallande av försäkringsfall

2.2.1. Regelns innebörd

I 8 kap. 11 § FAL stadgas förpliktelsen framkallande av försäkringsfall och bestämmelsen lyder följande:

”Försäkringsbolaget är fritt från ansvar mot en försäkrad som har framkallat ett försäkringsfall uppsåtligen eller genom grov vårdslöshet. Detsamma gäller om den försäkrade annars måste antas ha handlat eller underlåtit att handla i vetskap om att detta innebar en betydande risk för att skadan skulle inträffa.

¹⁴ Nydrén, Birger (2009), Identifikationer samt förhållandet mellan biförpliktelser i företagsförsäkring, ur *Uppsatser om försäkringsavtalslagen*, Jure Förlag, Stockholm, s. 102–103.

¹⁵ Prop. 2003/04:150, *Ny försäkringsavtalslag*, s. 123.

¹⁶ Bengtsson, Bertil (2015), s. 95.

¹⁷ Nydrén, Birger (2009), s. 115.

Har en försäkrad förvärrat följderna av ett försäkringsfall på sätt som sägs i första stycket, är försäkringsbolaget fritt från ansvar mot den försäkrade i den utsträckning förhållandet har påverkat skadan.

I försäkringsavtalet får föreskrivas att första och andra styckena skall tillämpas också vid annan vårdslöshet än som anges där.”

Första stycket belyser omständigheter som gör att försäkringsbolaget går fritt från ansvar gentemot den försäkrade, när denne framkallat ett försäkringsfall uppsåtligen, genom grov vårdslöshet eller genom så kallat medvetet risktagande. Bestämmelsen är inte inriktad på att gälla vissa specifika situationer, utan generellt utformad genom att ge uttryck för en allmän standard för den försäkrades beteende.¹⁸ I försäkringsvillkoren finns därför inga specificerade förpliktelser om att försäkringstagaren inte får framkalla ett försäkringsfall. Istället uppställs ett allmänt undantag, att försäkringsbolaget är fritt från ansvar när försäkringstagaren, vid skada, har framkallat ett försäkringsfall.¹⁹ Andra stycket behandlar fall när försäkringstagaren har förvärrat en skada. Vid bestämmelsens tillämpning ska en skälighetsbedömning göras, försäkringsbolaget är endast fritt från ansvar i den utsträckning som den försäkrades oaktsamhet har påverkat skadan.

Motivet till införandet av bestämmelsen, är att vid ett försäkringsfall krävs att försäkringstagarens vilja inte haft någon inverkan på skadehändelsen. Ur en försäkringsteknisk synvinkel vore det i princip ohållbart att tillåta ett avsiktligt beteende hos den försäkrade eller att försäkringstagaren skulle kunna förstöra sin egendom utan att det skulle påverka försäkringsersättningen. Det skulle i varje fall fordras en så pass hög premie att egendomsförsäkringens ändamål skulle gå förlorat.²⁰ Att försäkringstagaren inte tillåts att framkalla ett försäkringsfall kan även jämföras med allmänna avtalsrättsliga principer, som till stor del är tillämpliga på försäkringsrätten.²¹ Ett försäkringsavtal bygger på tillit och förtroende och enligt lojalitetsplikten på avtalsrättens område är parterna skyldiga att iaktta varandras intressen.²² Försäkringsbolagens intresse är att bedriva en lönsam verksamhet, vilket främjas genom att försäkringstagaren förhindras att framkalla ett försäkringsfall.²³

¹⁸ Nydrén, Birger (2009), s. 135.

¹⁹ Se If:s allmänna avtalsvillkor 2.1, LF:s allmänna undantag i villkor X.01, Trygg-Hansas villkor 1.5.5 i allmänna avtalsbestämmelser.

²⁰ SOU 1925:21, *Förslag till lag om försäkringsavtal m.m.*, s. 91.

²¹ Bengtsson, Bertil (2015), s. 231.

²² Munukka, Jori (2010), ”Försäkringsbolagets lojalitetskrav under utmejsling”, *SvJT* 2010 s. 588.

²³ Bengtsson, Bertil (2015), s. 16.

2.2.2. Grov vårdslöshet

Det finns ingen enhetlig bild av vad som avses med grov vårdslöshet på försäkringsområdet.²⁴ I förarbetena ges heller ingen närmare beskrivning av vad som avses med grov vårdslöshet vid tillämpning av framkallanderegeln, och i doktrin förekommer flera varierande definitioner av begreppet. Det som kan utläsas av förarbetena är att grov vårdslöshet ska ha samma mening som det generellt har i försäkringsrätten²⁵ och att det, vid en bedömning av den försäkrades oaktsamhet, får ställas högre krav på företag än privatpersoner med hänsyn till bland annat erfarenhet.²⁶

I doktrin finns flera uttalanden om hur begreppet grov vårdslöshet ska tolkas. En tolkning är att grov vårdslöshet kan likställas med ett åsidosättande av aktsamhet i hög grad eller jämföras med en vårdslöshet utöver det vanliga. En annan förklaring är att begreppet kan tillämpas när uppsåt är uppfyllt men inte har kunnat bevisats. En ytterligare definition av grov vårdslöshet är ett beteende som en person som saknat en försäkring inte haft.²⁷ Den centrala utgångspunkten inom försäkringsrätten verkar vara hur en ”normalt aktsam och rättsinlig person skulle ha handlat i samma läge”.²⁸

Enligt Bengtsson förekommer det stor variation på hur en aktsamhetsbedömning ska göras inom försäkringsrätten och han hävdar att hänsyn måste tas till omständigheter i det enskilda fallet. Vid en bedömning av försäkringstagarens grad av oaktsamhet i framkallandet av försäkringsfall, kan det enligt honom dras paralleller med bedömningen som görs i skadeståndsrätten angående medvållande, eftersom en egendomsskada vanligtvis drabbar försäkringstagaren själv.²⁹ Grov vårdslöshet vid medverkan till skada, bedöms i princip på samma sätt som vid en allmän skadeståndsrättslig culpabedömning. Utgångspunkten är att se dels till risken för att skada ska uppstå, dels till storleken på den förmodade skadan samt till möjligheten att förhindra skadans uppkomst. En ytterligare faktor att ta hänsyn till är insikten hos den agerande, om denne hade möjlighet att förstå att det fanns risk för skada.³⁰ Utifrån dessa faktorer görs en helhetsbedömning för att avgöra om det förekommit någon form av

²⁴ Bengtsson, Bertil (2015), s. 103.

²⁵ Prop. 2003/04:150, s. 415–416.

²⁶ Prop. 2003/04:150, s. 466.

²⁷ Bengtsson, Bertil (2015), s. 102–103.

²⁸ Bengtsson, Bertil (2015), s. 98.

²⁹ Bengtsson, Bertil (2015), s. 96.

³⁰ Hellner, Jan & Radetzki, Marcus (2014), *Skadeståndsrätt*, uppl. 9, Norstedts Juridik, Stockholm, s. 128.

oaktsamhet och så fall i vilken grad.³¹ Vid medvållande ses det till risken för att själv drabbas av skada, inte till risken för att vålla annans skada.³² Den traditionella uppfattningen i skadeståndsrätten, som kännetecknas av en aktsamhetsstandard där en jämförelse med någon välaktad person görs, har i nuläget fått allt mindre betydelse.³³ Enligt Bengtsson bör det även vid en aktsamhetsbedömning inom försäkringsrätten tas hänsyn till förutsättningarna för den som identifieras med den försäkrade. I de fall en underordnad anställd, enligt lag eller försäkringsavtal, ska identifieras med den försäkrade, kan det finnas anledning att inte ställa samma krav på denne som en person i en ansvarsfull eller ledande position.³⁴

I det så kallade Skolmatsalsfallet³⁵, tar HD upp grov vårdslöshet på försäkringsområdet, även om fallet i sig handlar om begreppet i ett specifikt standardavtal. Av domskälen framgår det att vårdslösheten ska vara av mycket allvarlig karaktär för att ses som grov. Den försäkrades agerande är oftast även på gränslinjen till ett avsiktligt, med en betydande oaktsamhet som bidrar till att risken för skada är stor. I fallet fanns en stor risk för att vårdslösheten hade kunnat orsaka personsador, vilket var ett av skälen till att den försäkrades beteende sågs som grovt.³⁶ I ett annat fall från 1990-talet, det så kallade Nili-fallet³⁷, framgår det av HD:s uttalande att man, vid en bedömning om vårdslösheten ska ses som grov eller inte, kan ta hänsyn till om oaktsamheten skett i en yrkesmässig verksamhet. Det kan vara ett skäl till en strängare bedömning.³⁸ Anledningen till att det inte finns någon tydlig vägledning för hur begreppet grov vårdslöshet ska tolkas är att det varierar beroende av i vilket rättsligt sammanhang som begreppet förekommer i.³⁹

En fråga som kan avgöra om ett beteende ska ses som grovt, är om det krävs ett slags medvetet agerande hos den försäkrade eller om även ett omedvetet risktagande kan leda till grov vårdslöshet. Huvudregeln är att medveten oaktsamhet ska föreligga för att grov vårdslöshet ska bli aktuellt, men undantag kan förekomma. Ett exempel där även omedveten oaktsamhet kan

³¹ Hellner, Jan & Radetzki, Marcus (2014), s. 128.

³² Hellner, Jan & Radetzki, Marcus (2014), s. 217.

³³ Hellner, Jan & Radetzki, Marcus (2014), s. 122–123.

³⁴ Bengtsson, Bertil (2015), s. 100.

³⁵ NJA 1992 s. 130.

³⁶ NJA 1992 s. 130.

³⁷ NJA 1996 s. 118.

³⁸ NJA 1996 s. 118.

³⁹ Högsta Domstolen mål nr T 3034-15, meddelad 2017-02-24.

bedömas som grov, är vid uppenbarlig okunnighet i samband med särskild verksamhet av farlig karaktär.⁴⁰

2.2.3. Medvetet risktagande

Enligt bestämmelsen likställs grov vårdslöshet med medvetet risktagande. Syftet med införandet av tillägget: ”Detsamma gäller om den försäkrade annars måste antas ha handlat eller underlåtit att handla i vetskap om att detta innebar en betydande risk för att skadan skulle inträffa”, var främst att undvika fall som tillät den försäkrade att styra sitt handlande till sin försäkring.⁴¹ Denna del av framkallanderegeln är lagstiftarens försök att ge uttryck åt den så kallade moralklausulen⁴², som förekommer i olika formuleringar bland villkor och lagbestämmelser och som ämnar att utesluta någon form av medveten vårdslöshet. Att införa sådana formuleringar tyder på att man har velat undanta skador som förorsakats genom stor nonchalans⁴³, som inte rättsligt behöver ses som grov vårdslöshet men ändå en närliggande grad av sådan oaktsamhet.⁴⁴ För att avgöra vad som ska avses med medveten vårdslöshet, är det viktigaste att jämföra med hur en oförsäkrad person hade handlat i samma situation. Vad som avses men betydande risk nämns inte närmare varken i lagtext eller förarbeten. Det handlar om att det på något vis ska ha varit sannolikt att skadan skulle inträffa, för att ses som en betydande risk. Det kan även finnas utrymme för att ta hänsyn till hur stora kostnader eller besvär som hade behövts för att förebygga skadan.⁴⁵ Medvetet risktagande kan således avse skada som uppkommit genom allvarlig vårdslöshet, men behöver inte benämnas som grov, och inte uppfylla rekvisitetet för uppsåt.⁴⁶ Genom att medvetet risktagande får samma konsekvens som vid grov vårdslöshet, är svårigheterna med gränsdragning ett mindre problem.⁴⁷

2.2.4. Regelns dispositiva karaktär

Enligt paragrafens tredje stycke är det upp till försäkringsbolagen om de i sina villkor önskar föreskriva annan grad av oaktsamhet än vad lagen säger. Försäkringstagarens agerande kan därför få konsekvenser redan vid en mildare grad av oaktsamhet.⁴⁸ I förarbetena till nya FAL,

⁴⁰ Bengtsson, Bertil (2015), s. 276.

⁴¹ Prop. 2003/04:150, s. 176.

⁴² Ullman, Harald, E-mail, 2017-03-09.

⁴³ Bengtsson, Bertil (2015), s. 104.

⁴⁴ Nydrén, Birger (2015), s. 213.

⁴⁵ Bengtsson, Bertil (2015), s. 277.

⁴⁶ Ullman, Harald (2009), s. 246.

⁴⁷ Bengtsson, Bertil (2015), s. 102.

⁴⁸ Prop. 2003/04:150, s. 214.

uttrycks att det vid särskilda försäkringsformer fanns ett behov av att tillåta normal eller ordinär vårdslöshet hos den försäkrade. Behovet avsåg framför allt allriskförsäkringens koncept, där en lägre grad av oaktsamhet ansågs vara skälig från en försäkringsteknisk synvinkel för att förhindra en alltför omfattande försäkringsform.⁴⁹ Att framkallanderegeln dispositive karaktär behölls efter lagreformen på försäkringsområdet, berodde även på att det ansågs vara en fördel att behålla mycket av den äldre rätten för att underlätta för försäkringsbranschen.⁵⁰

Det krävs att det framgår av villkoren om försäkringsbolaget önskar tillämpa annan oaktsamhet än grov vårdslöshet.⁵¹ Någon regel om att ersättningen inte får sättas ned på grund av ringa oaktsamhet, som uppställs för konsumentförsäkring, har inte införts i kapitlet om företagsförsäkring. Med ringa oaktsamhet menas mer alldagliga fel eller försummelser som anses så pass betydelselösa att de rimligtvis inte kan medföra konsekvenser för den försäkrade.⁵² Det ansågs inte vara berättigat med en sådan regel i företagsförsäkringen eftersom det inte bedömdes överensstämma med praxis på området. Det ansågs inte heller vara förenligt med vad som gällde i andra jämförbara länder.⁵³ Det är således tillåtet att föreskriva i villkoren att försäkringsbolagen är fria från ansvar när den försäkrade framkallat ett försäkringsfall genom ringa oaktsamhet. Däremot tillåts försäkringsbolagen inte att göra sig fria från ansvar när en skada inte har framkallats av någon oaktsamhet alls.⁵⁴

2.2.5. Exempel på villkor

LF:s allmänna undantag X.01:

”Bolaget är inte ansvarig gentemot försäkrad för skada som denne orsakat genom grov vårdslöshet eller till någon del orsakat med uppsåt.”

If:s allmänna avtalsvillkor 2.1:

”Om det försäkrade framkallat ett försäkringsfall

a) uppsåtligt betalas ingen ersättning.

b) genom grov vårdslöshet eller genom att den försäkrade måste antas ha handlat eller underlåtit att handla i vetskap om att detta innebar en betydande risk för att skadan skulle inträffa och det är

- *företagsförsäkring* betalas ingen ersättning.

...

⁴⁹ Prop. 2003/04:150, s. 177.

⁵⁰ Bengtsson, Bertil (2009), Lagreformer vid företagsförsäkring?, ur *Uppsatser om försäkringsavtalslagen*, Jure Förlag, Stockholm, s. 19.

⁵¹ Prop. 2003/04:150, s. 466.

⁵² Bengtsson, Bertil (2015), s. 106.

⁵³ Prop. 2003/04:150, s. 215.

⁵⁴ Bengtsson, Bertil (2015), s. 366.

c) genom vårdslöshet som inte är grov kan detta medföra nedsättning i den mån det särskild anges i ett produktvillkor.”

2.3. Säkerhetsföreskrifter

2.3.1. Regelns innebörd

Bestämmelsen som stadgar ett åsidosättande av en säkerhetsföreskrift finns i 8 kap. 12 § FAL och i den framgår följande:

”Om den försäkrade vid försäkringsfallet har försummat att följa en säkerhetsföreskrift som framgår av försäkringsvillkoren eller av en författning som villkoren hänvisar till, betalas ersättning från försäkringen endast i den utsträckning skadan får antas ha inträffat även om föreskriften hade iakttagits...”

Det finns inga säkerhetsföreskrifter uppställda i lagen, utan det är upp till försäkringsbolagen att föra in sådana i sina försäkringsvillkor. En säkerhetsföreskrift avser vissa *bestämda* handlingsätt eller anordningar samt stadgar om hur försäkringstagaren ska bete sig innan ett skadefall inträffar, vilket framgår av 4 kap. 6 § 2 st. FAL. Ett bestämt handlingsätt kan exempelvis vara att dörrarna ska vara låsta när ingen är på plats, och en bestämd anordning kan betyda att dörrarna ska reglas med särskilda låsanordningar. En säkerhetsföreskrift kan även stadga att de anställda på ett företag ska tilldelas vissa kvalifikationer, exempelvis genom att bolagen föreskriver att endast personer med särskilda kvalifikationer får ansvara för viss egendom.⁵⁵ Ett handlingsätt kan gälla såväl ett aktivt som ett passivt handlande och kan avse en föreskrift under en kortare eller en längre tidsperiod.⁵⁶ Säkerhetsföreskrifterna är normalt sett relativt detaljerade och de finns uppställda i villkoren för de olika skadehändelserna.⁵⁷

FAL:s regler om säkerhetsföreskrifter är tvingande till förmån för försäkringstagaren.⁵⁸ Säkerhetsföreskrifter är en av de viktigare biförpliktelse som uppställs i FAL för företagsförsäkring och i vissa fall kan de vara en förutsättning för att ett försäkringsbolag ska välja att ens meddela en försäkring. Det är ett sätt för försäkringsbolagen att kunna kontrollera risken samt för att kunna fastställa premien.⁵⁹ Genom att uppställa säkerhetsföreskrifter i villkoren betonas vikten av aktsamheten hos den försäkrade, vilket i sin tur leder till att risken för att skada på egendom ska uppstå minskar. Regeln gäller endast villkor som anger

⁵⁵ Prop. 2003/04:150, s. 179–180.

⁵⁶ Ullman, Harald (2009), s. 230.

⁵⁷ Nydrén, Birger (2009), s. 136.

⁵⁸ Se 1 kap. 6 § FAL.

⁵⁹ Prop. 2003/04:150, s. 179.

förhållanden som är till för att på förhand förebygga eller begränsa skada.⁶⁰ En säkerhetsföreskrift eller en hänvisning till en författning i försäkringsvillkoren ska uppställas *tydligt* för att vara giltig.⁶¹

För att bestämmelsen ska tillämpas krävs en försummelse från den försäkrades sida, en slags oaktsamhet. Följden av att den försäkrade har eftersatt en säkerhetsföreskrift är beroende av hur försummelsen har inverkat på skadan. Ersättning utgår bara till den del av skadan som skulle ha skett oavsett om säkerhetsföreskriften följdes eller ej. I övriga fall blir försäkringsbolaget fritt från ansvar.⁶² Påföljden kan således bli att ersättningen sätts ner helt eller till en viss del, där standardavdragen är 20, 30 eller 100 % av skadeersättningen.⁶³ Vid en bedömning av om försäkringen ska sättas ned ska hänsyn tas till dels förhållandets samband med den inträffade skadan, dels den försäkrades grad av oaktsamhet samt övriga omständigheter.⁶⁴ Vid brott mot säkerhetsföreskrifter kan det dras liknelser med den allmänna kontraktsrätten när det har skett en överträdelse av en föreskrift i ett avtal. I båda fallen finns vanligtvis någon form av oaktsamhet, där det krävs ett befogat skäl för att en överträdelse inte ska medföra några konsekvenser.⁶⁵

2.3.2. Exempel på villkor

LF:s villkor Q.01.1:

”Den försäkrade ska iaktta

- lagar, förordningar eller myndigheters föreskrifter som meddelas i syfte att förhindra eller begränsa skada
- föreskrifter som anges i försäkringsbrevet
- föreskrifter som meddelas av tillverkare, leverantör, besiktningsman eller motsvarande i syfte att förhindra eller begränsa skada
- föreskrifter som anges nedan.”

Trygg-Hansas basvillkor 1.9:

Allmänna säkerhetsföreskrifter

”För försäkringen gäller föreskrift som meddelats i lag, av myndighet, tillverkare, leverantör, besiktningsman eller motsvarande. Det finns exempelvis föreskrifter för elsäkerhet, explosiva och brandfarliga varor, kemiska produkter och miljöskydd. Föreskrifterna kan även gälla anvisningar om service och underhåll.”

⁶⁰ Prop. 2003/04:150, s. 179.

⁶¹ Prop. 2003/04:150, s. 180.

⁶² Prop. 2003/04:150, s. 467.

⁶³ Ullman, Harald (2009), s. 221.

⁶⁴ Prop. 2003/04:150, s. 180.

⁶⁵ Bengtsson, Bertil (2015), s. 99.

Särskilda säkerhetsföreskrifter

”Utöver ovan angivna allmänna säkerhetsföreskrifter gäller särskilda säkerhetsföreskrifter. Sådana säkerhetsföreskrifter kan förekomma under respektive villkorspunkt eller i övrigt framgå av försäkringsavtalet, exempelvis besiktningssprotokoll till vilket försäkringsbrevet hänvisar.”

2.4. Den försäkrades räddningsplikt

2.4.1. Regelns innebörd

Den försäkrades räddningsplikt stadgas i 8 kap. 13 § FAL, som i sin tur hänvisar till 4 kap. 7 § FAL och i den framgår följande:

”När ett försäkringsfall inträffar eller kan befaras vara omedelbart förestående, skall den försäkrade efter förmåga vidta åtgärder för att hindra eller minska skadan och, om någon annan är ersättningsskyldig, för att bevara den rätt försäkringsbolaget kan ha mot denne.

Har den försäkrade uppsåtligen åsidosatt sina skyldigheter enligt första stycket, kan ersättningen sättas ned såvitt angår honom efter vad som är skäligt med hänsyn till hans förhållanden och omständigheter i övrigt. Detsamma gäller om den försäkrade har åsidosatt sina skyldigheter med vetskap om att det innebar en betydande risk för att skadan skulle inträffa eller annars genom grov vårdslöshet.”

Regeln innebär att den försäkrade är skyldig att aktivt handla för att förhindra att ett försäkringsfall ska uppstå eller för att minska en hotande skada.⁶⁶ Av förarbetena framgår att man, vid tillämpning av bestämmelsen, ska ta hänsyn till försäkringstagarens förmåga i det enskilda fallet. I de fall försäkringstagaren själv skadas i samband med händelsen kan det exempelvis inte krävas att försäkringstagaren ska ha agerat för att minska skadan på den försäkrade egendomen.⁶⁷

Bestämmelsens andra stycke föreskriver att ersättningen kan sättas ned om den försäkrade uppsåtligen eller genom grov vårdslöshet försummat räddningsplikten. Grov vårdslöshet jämföras här med fall där försäkringstagaren har brutit mot räddningsplikten med medvetenhet om att det fanns en framstående risk att skada skulle inträffa.⁶⁸ Ett exempel på ett uppsåtligt åsidosättande av räddningsplikten kan vara när den försäkrade haft möjlighet att begränsa skadan men inte vidtagit några åtgärder, eller ännu tydligare, om han vetat vad ett agerande från hans sida kunde ha inneburit för skadan, men ändå valt att inte handla. Grov vårdslöshet kan exempelvis förekomma i de fall försäkringstagaren försummar sina skyldigheter på ett

⁶⁶ Prop. 2003/04:150, s. 467.

⁶⁷ Prop. 2003/04:150, s. 419.

⁶⁸ Prop. 2003/04:150, s. 419.

nonchalant sätt. Ett uppträdande som visar på glömska kan däremot inte betraktas som grovt, utan hör till normal vårdslöshet och leder därför inte till reducerad ersättning.⁶⁹

Regeln om räddningsplikten anknyter till bestämmelsen om framkallande av försäkringsfall, och dessa kan lätt förväxlas. Den försäkrades vårdslöshet bedöms dock mindre strikt i räddningspliktsfallet eftersom det inte anses lika klandervärt som att framkalla ett försäkringsfall.⁷⁰ Det är vanligtvis ett passivt agerande från försäkringstagarens sida som föranleder att man tillämpar räddningsplikten, medan det vid framkallande av försäkringsfall är vanligare med ett aktivt agerande. Vid räddningsplikten ska också hänsyn tas till försäkringstagarens förmåga, vilket inte görs vid framkallande av försäkringsfall. En ytterligare skillnad är att det vid räddningsplikten görs en skälighetsbedömning när det gäller nedsättning av ersättningen. Vid framkallande av försäkringsfall faller ersättningen bort helt.⁷¹ Bestämmelsen om försäkringstagarens räddningsplikt är tvingande, vilket även det skiljer sig från framkallanderegeln.⁷²

2.4.2. Exempel på villkor

If:s allmänna avtalsvillkor 2.2.1:

”När ett försäkringsfall inträffar eller kan befaras vara omedelbart förestående, dvs även när händelse som kan förväntas föranleda skadeståndskrav inträffar, ska den försäkrade efter förmåga vidta åtgärder för att hindra eller minska skadan.

Anmärkning: För *egendomsförsäkring* och *avbrottsförsäkring* vid *egendomsskada* innebär ovanstående till exempel att den försäkrade

- snarast möjligt ska omhänderta och skydda skadad och oskadad egendom
- utan uppskov ska vidta lämpliga åtgärder, även av provisorisk art, för att återuppta eller upprätthålla den försäkrade verksamhetens drift
- ska söka bereda sådana arbetstagare, som genom skadan blivit arbetslösa, annan produktiv sysselsättning än den ordinarie arbetsuppgiften.”

⁶⁹ Prop. 2003/04:150, s. 420.

⁷⁰ Prop. 2003/04:150, s. 181.

⁷¹ Nydrén, Birger (2009), s. 136–137.

⁷² Se 1 kap. 6 § FAL.

3. Omfattningsbestämmelsen

3.1. Regelns innebörd

I 8 kap. 16 § 2 st. FAL föreskrivs att den så kallade omfattningsbestämmelsen i 4 kap. 11 § FAL även ska tillämpas på de i uppsatsen ovannämnda biförpliktelseerna. Av 4 kap. 11 § FAL framgår följande:

”Bestämmelserna i detta kapitel tillämpas också om en försäkring innehåller försäkringsvillkor som enligt sin lydelse begränsar försäkringens omfattning, när begränsningen beror på av om någon på den försäkrades sida på förhand har känt till de förhållanden som har orsakat försäkringsfallet eller uppsåtligen eller genom vårdslöshet har medverkat till detta eller på annat sätt åsidosatt sina skyldigheter enligt kapitlet.”

Med omfattningsvillkor menas villkor som beskriver vad försäkringen omfattar eller inte omfattar. Omfattningsvillkor stadgar försäkringsbolagets ansvar och kan även betecknas som ansvarsbegränsningar.⁷³ Med positiva omfattningsvillkor menas villkor som beskriver vad försäkringen täcker, medan negativa omfattningsvillkor utgör undantag eller begränsningar från försäkringen.⁷⁴ Egendom som skadas och som inte inkluderas av försäkringen, kan försäkringstagaren inte få ut ersättning från.⁷⁵

Genom omfattningsbestämmelsen får företag samma skydd som konsumenter för att försäkringsgivaren inte ska kunna kringgå situationer som biförpliktelseerna reglerar.⁷⁶ Regeln föreskriver en gränsdragning mellan villkor där biförpliktelser stadgas och villkor som inskränker försäkringens omfattning. Bestämmelsen infördes för att förhindra att försäkringsbolagen skulle kunna kringgå reglerna om överträdelse av biförpliktelser, genom att använda sig av villkor som var formulerade som allmänna undantagsbestämmelser för vissa risker. Omfattningsbestämmelsen medförde att reglerna om biförpliktelser även ska tillämpas på villkor som enligt sin lydelse begränsar omfattningen av en försäkring.⁷⁷ Paragrafen avser endast villkor som inskränker försäkringsbolagens ansvar genom samma förhållanden som biförpliktelseerna gör, i övriga fall är den inte användbar.⁷⁸

⁷³ Prop. 2003/04:150, s. 426–427.

⁷⁴ Ullman, Harald (2009), s. 220.

⁷⁵ Prop. 2003/04:150, s. 426–427.

⁷⁶ Ullman, Harald (2009), s. 249.

⁷⁷ Prop. 2003/04:150, s. 184.

⁷⁸ Bengtsson, Bertil (2015), s. 141.

En grundläggande princip inom försäkringsavtalsrätten är produktfrihetsprincipen. Utgångspunkten är att det ska vara upp till försäkringsbolagen att bestämma hur de vill utforma sina försäkringsprodukter och därmed även avgöra vilka risker de är beredda att ansvara för.⁷⁹ Försäkringsbolagen ska dock inte kunna undgå lagstiftningen som ska reglera försäkringstagarens och försäkringsbolagens förpliktelser gentemot varandra, där de tvingande reglerna står i fokus. Bestämmelsen ska exempelvis förhindra att ett försäkringsbolag endast medger ersättning för stöld i låst lokal, istället för att ta in en säkerhetsföreskrift i villkoret om att lokalen ska vara låst. Ett annat exempel är att bolagen föreskriver att egendomen ska hanteras med omsorg, istället för att ha tillit till bestämmelsen om framkallande av försäkringsfall.⁸⁰

I omfattningsbestämmelsen nämns förhållanden som i praktiken innebär att regeln om framkallande av försäkringsfall, villkor som är att bedömas som säkerhetsföreskrifter samt villkor som avser räddningsplikten är tillämpliga. Det framkommer att biförpliktelserna i 8 kap. FAL ska tillämpas när försäkringstagaren uppsåtligen eller genom vårdslöshet har medverkat till försäkringsfallet, vilket kan härledas till regeln om framkallande av försäkringsfall.⁸¹ Bestämmelsen innefattar även situationer när försäkringstagaren har åsidosatt sina skyldigheter. De huvudsakliga biförpliktelserna i det fallet är säkerhetsföreskrifter samt räddningsplikten. Ett villkor som stadgar att försäkringen endast omfattar skada på egendom som funnits i låsta lokaler, innebär en föreskrift om hur egendom ska förvaras och ska därför tillämpas som en säkerhetsföreskrift. Ett exempel där räddningsplikten är aktuell är när ett villkor utesluter skador som den försäkrade kunnat förhindra genom vissa åtgärder.⁸² Till ledning av vad ”åsidosatt sina skyldigheter” innebär, framgår det av propositionen att: ”Bestämmelsen hindrar försäkringsbolaget från att ha villkor som t.ex. utesluter ett skadefall från försäkringen redan på den grund att en föreskriven släckningsutrustning inte har fungerat vid en brand”.⁸³

Innehållet i ett villkor som avser en biförpliktelse eller ett omfattningsvillkor kan ses som densamma, men följderna är olika. Vid tillämpning av en allmän omfattningsbestämmelse kommer ingen ersättning att utgå medan viss ersättning kan ges vid tillämpning av en biförpliktelse. Genom införandet av bestämmelsen i 4 kap. 11 § FAL är det väsentligt att avgöra

⁷⁹ Bengtsson, Bertil (2015), s. 129.

⁸⁰ Prop. 2003/04:150, s. 185.

⁸¹ Prop. 2003/04:150, s. 427.

⁸² Bengtsson, Bertil (2015), s. 295.

⁸³ Prop. 2003/04:150, s. 427.

om ett uppställt undantag i försäkringsvillkoret tar sikte på samma situation som biförpliktelseerna behandlar. Det är framförallt vanskligt att avgöra om ett undantag avser ett handlande av försäkringstagaren eller inte. Där främst gränsdragningen till säkerhetsföreskrifter är omdiskuterad, eftersom bestämmelserna som reglerar dessa är tvingande.⁸⁴ Regeln om framkallande av försäkringsfall är till viss del dispositiv och därför kan jämförbara villkor tillåtas i större uträkning.⁸⁵

Ett omfattningsvillkor som avser en grundläggande förutsättning för att ett försäkringsbolag ska vilja teckna en försäkring, är tillåtet.⁸⁶ Här illustrerar den så kallade cykellåsprincipen en gränsdragning för vad som är ett lagenligt omfattningsvillkor.⁸⁷ Den belyser fall där försäkringsbolagen får ha ett omfattningsvillkor som innebär att de inte ansvarar för stöld av försäkrad cykel om den saknar lås. Som huvudregel får de dock inte frita sig från ansvar om den försäkrade inte har låst cykeln, eftersom det avser en säkerhetsföreskrift.⁸⁸ Förhållanden som inte hindras av 4 kap. 11 § FAL, är villkor som syftar till att utesluta vissa särskilda risker genom att undanta skador, exempelvis från särskild verksamhet eller viss typ av egendom, som inte beror på den försäkrades oaktsamhet.⁸⁹ Tydligt formulerade villkor kan även ge skäl till att godta undantag i större utsträckning, även sådana villkor som undantar förhållanden som är bestående och som ökar risken för skada.⁹⁰

Syftet med den nya formuleringen av omfattningsbestämmelsen, som infördes vid den senaste reformen av FAL, var att tydliggöra rättsläget och förstärka den försäkrades rättssäkerhet.⁹¹ Enligt flera uttalanden från doktrin, lyckades lagstiftaren dock inte riktigt, eftersom det inte finns någon klar gräns för vad som ska ses som en utformning av en försäkringsprodukt och vad som ska ses som en reglering av försäkringstagarens förpliktelser.⁹² I förarbetena kommenteras främst bestämmelsen till konsumentförhållanden och eftersom det endast görs en hänvisning från 8:e kapitlet om företagsförsäkring till 4:e kapitlet för konsumenter, är

⁸⁴ Bengtsson, Bertil (2005), ”Nyheter i 2005 års försäkringsavtalslag; en översikt av Bertil Bengtsson”, *NFT* 2/2005, s. 142.

⁸⁵ Bengtsson, Bertil (2015), s. 374–375.

⁸⁶ Ullman, Harald (2009), s. 235.

⁸⁷ Ullman, Harald (2009), s. 235.

⁸⁸ Prop. 2003/04:150, s. 428.

⁸⁹ Bengtsson, Bertil (2015), s. 295.

⁹⁰ Bengtsson, Bertil (2015), s. 144.

⁹¹ Prop. 2003/04:150, s. 185.

⁹² Bengtsson, Bertil (2015), s. 293.

vägledningen knapphändig.⁹³ För lagstiftaren var det en svår uppgift att tillvarata både försäkringsbolagens och den försäkrades intressen. För försäkringsbolagen är det viktigt att kunna utforma en försäkringsprodukt där vissa risker kan undantas, och den försäkrade önskar ha skydd även när denne, genom någon godtagbar form av oaktsamhet, har försummat en plikt i försäkringsavtalet.⁹⁴ Det finns en osäkerhet över hur långt man får gå vid tillämpningen av biförpliktelseerna genom omfattningsbestämmelsen och vad som ska ses som tillåtna respektive otillåtna undantag.⁹⁵ Utgångspunkten är att ett omfattningsvillkor är tillåtet så länge det inte innefattar något krav på försäkringstagarens beteende.⁹⁶ Villkor som lika gärna hade kunnat utformats som ett krav på försäkringstagarens aktsamhet ska behandlas via omfattningsbestämmelsen.⁹⁷ För att kunna avgöra om villkoret ska ses som en omfattningsbestämmelse eller behandlas som en biförpliktelse, är det av stor betydelse hur omfattningsvillkoret är formulerat.⁹⁸

Villkor som undantar skador som uppkommit på grund av dåligt underhåll har diskuterats i Norge, där sådana villkor kan ses som så kallade dolda säkerhetsföreskrifter. Enligt förarbetena till 1989 års norsk försäkringsavtalslag ska dessa behandlas enligt reglerna om säkerhetsföreskrifter.⁹⁹ Den norska definitionen av säkerhetsföreskrifter skiljer sig något från den svenska. Ett villkor som undantar skador på grund av dåligt underhåll ses troligtvis inte som en säkerhetsföreskrift i svensk rätt, eftersom det avser *bestämda* handlingssätt eller anordningar. Men när omsorgsförpliktelsen preciseras blir de tvingande reglerna om säkerhetsföreskrifter tillämpliga, vilket medför att regler om säkerhetsföreskrifter kan undgås genom att försäkringsbolagen uppställer ett allmänt aktsamhetskrav.¹⁰⁰

För att bedöma om ett omfattningsvillkor överensstämmer med lagkraven, är det nödvändigt att skilja på undantag som dels avser faktiska förhållanden beträffande egendomen, dels undantag som för sin tillämpning kräver en bedömning av den försäkrades oaktsamhet. Det första kan syfta på att egendomen inte får placeras på ett visst sätt eller ställe. Om

⁹³ Ullman, Harald (2009), s. 250–251.

⁹⁴ Bengtsson, Bertil (2005), ”2005 års försäkringsavtalslag: Mera om omfattningsbestämmelser”, *NFT* 3/2005, s. 309.

⁹⁵ Bengtsson, Bertil (2015), s. 142.

⁹⁶ Ullman, Harald (2009), s. 256.

⁹⁷ Bengtsson, Bertil (2015), s. 142.

⁹⁸ Bengtsson, Bertil (2005), *NFT* 3/2005, s. 308.

⁹⁹ Bengtsson, Bertil (2005), *NFT* 3/2005, s. 309.

¹⁰⁰ Bengtsson, Bertil (2005), *NFT* 3/2005, s. 310.

försäkringstagaren har brutit mot ett sådant villkor, är det oftast tillräckligt att fastställa att så har skett utan närmare prövning av försäkringstagarens beteende. Villkor som å andra sidan leder till en bedömning av försäkringstagarens agerande, där en slags culpabedömning är nödvändig, kan ifrågasättas om de är förenliga med gällande rätt.¹⁰¹

¹⁰¹ Nydrén, Birger (2015), s. 205–206.

4. Regler om identifikation och delegation

4.1. Inledning

Av vad som framgått ovan, riskerar försäkringstagaren att drabbas av omfattande konsekvenser när en biförpliktelse eftersätts. Det är därför viktigt att ha kännedom om vilka personer i ett företag som kan identifieras med den försäkrade eller försäkringstagaren, för att veta vilka personers oaktsamhet som kan ha inverkan på försäkringsersättningen. Med identifikation menas vilka eller vems handlande som har samma följder som försäkringstagaren har i förhållande till försäkringsbolaget.¹⁰² Med delegation menas överlåtelse av någon form av ett tillsynsansvar till en underordnad anställd, och det finns vissa allmänna grundläggande förutsättningar som ska vara uppfyllda för att delegation får ske på en arbetsplats.¹⁰³ Vid företagsförsäkring är vanligen både den försäkrade och försäkringstagaren juridiska personer, därför är regler och villkor angående identifikation och delegation av särskild betydelse.¹⁰⁴

De identifikationsbestämmelser som behandlas nedan, är de som är relaterade till säkerhetsföreskrifter, framkallande av försäkringsfall samt räddningsplikten.

4.2. Identifikation i bestämmelsen om säkerhetsföreskrifter

I 8 kap. 12 § 1 st. sista mening FAL framkommer identifikationsbestämmelsen beträffande säkerhetsföreskrifter och den lyder följande:

”Med den försäkrade likställs annan som har haft att tillse att föreskriften följdes.”

I förarbetena kommenteras inte närmare vad som ska avses med ”annan”. Det som framgår är att bestämmelsen inte omfattar oaktsamhet hos en anställd som inte haft ansvar för tillsynen över det området som oaktsamheten visat sig i. Regeln blir i många fall ändå tillämplig om det visat sig att oaktsamhet har förekommit hos någon som haft tillsynsansvaret.¹⁰⁵ I försäkringsvillkoren kan försäkringsbolagen välja att förtydliga den krets som ska se till att en säkerhetsföreskrift följs, men det är omtvistat hur långt identifikationen får sträcka sig. Bestämmelsen är tvingande till fördel för försäkringstagaren. Det innebär att

¹⁰² Hellner, Jan (1965), *Försäkringsrätt*, uppl. 2, Juristförlaget, Stockholm, s. 288.

¹⁰³ Ullman, Harald (2014), *Heta Arbeten och juridiken*, Förlaget Brandskyddsföreningen, Stockholm, s. 9.

¹⁰⁴ Nydrén, Birger (2009), s. 103–104.

¹⁰⁵ Prop. 2003/04:150, s. 467.

försäkringsbolagen inte får föreskriva att bestämmelsen ska gälla andra än medarbetare med någon form av bevakande roll.¹⁰⁶

4.2.1. Exempel på villkor

Trygg-Hansas basvillkor 1.9:

Vilka som ska följa säkerhetsföreskrifterna.

”Den försäkrade svarar gentemot Trygg-Hansa för att föreskrifterna följs av

- den försäkrades företagsledning
- övriga anställda hos den försäkrade
- entreprenörer och andra uppdragstagare som anlitas av den försäkrade
- annan som har att tillse att föreskriften följs.”

4.3. Identifikation i bestämmelsen om framkallande av försäkringsfall och räddningsplikten

Identifikationsbestämmelsen avseende framkallande av försäkringsfall och räddningsplikten finns i 8 kap. 14 § FAL och lyder enligt följande:

”Om inte annat har avtalats, skall i fall som avses i 11 och 13 §§ med den försäkrades handlande likställas handlande av den försäkrades anställda i ledande ställning inom företaget eller på platsen.”

Bestämmelsen handlar om att den försäkrade kan få svara för andra personers agerande. Den kan användas när reglerna om framkallande av försäkringsfall eller den försäkrades räddningsplikt kan göras gällande. Handlingar som en anställd utfört eller underlåtit att utföra, kan således i vissa fall bedömas som om den försäkrade själv har agerat. Vad som menas med personer i ledande ställning inom företaget är främst den verkställande direktören, oavsett om denne är firmatecknare eller inte. Anställda i ledande ställning på platsen kan exempelvis vara en platschef eller en individ som har en sådan funktion. Av förarbetena framgår även att personer i organställning, exempelvis firmatecknare, ingår i bestämmelsen. Även om det inte kan utläsas av paragrafen är det är vedertaget enligt allmänna rättsgrundsatser.¹⁰⁷

Identifikationsbestämmelsen avseende framkallande av försäkringsfall samt den försäkrades räddningsplikten är dispositiv. Det innebär att försäkringsbolagen kan välja att identifikationen även ska gälla andra medarbetare, som exempelvis övriga anställda eller uppdragstagare.¹⁰⁸ I

¹⁰⁶ Se 1 kap. 6 § FAL.

¹⁰⁷ Prop. 2003/04:150, s. 468.

¹⁰⁸ Prop. 2003/04:150, s. 468.

förarbetena framgår att det vid införandet av bestämmelsen fanns tveksamheter om det verkligen fanns behov av en identifikationsregel i lagen. Av praktiska skäl valde man dock att införa en sådan minimibestämmelse för att underlätta för försäkringsbolagen.¹⁰⁹ Även om bestämmelsen är av dispositiv karaktär har försäkringsbolagen i stor uträkning valt att föra in liknande bestämmelser i enlighet med lagen.¹¹⁰

4.3.1. Exempel på villkor

If:s allmänna avtalsvillkor 3.6:

”1. Vid framkallande av försäkringsfall och brott mot räddningsplikten likställs med handlande av den försäkrade, handlande av

a) anställda i ledande ställning på företaget eller på platsen, och

b) annan som med den försäkrades samtycke har tillsyn över den försäkrade egendomen.”

4.4. Identifikationsteorier

Det råder delade åsikter när det gäller hur långt identifikation av den för försäkrade får sträcka sig. En orsak till meningsskiljaktigheter är att lagtexten samt förarbetena nästintill inte nämner något om identifikation. Flera utlåtanden grundar sig dessutom på äldre praxis, vilket gör det svårt att avgöra värdet i dessa. Yttrandena bygger även till stor del på hänvisningar till andra nordiska länder.¹¹¹ I framför allt den äldre doktrinen finns det två centrala inriktningar angående identifikation – den så kallade förverkandeteorin och den så kallade riskbegränsningsteorin. Den första speglades av moral och preventiva motiv och hade en allmän restriktiv hållning till identifikation. Den senare hade en mer vidgad syn där de främsta skälen var att se till försäkringsgivarens behov av att kunna begränsa sitt ansvar.¹¹²

Enligt Nydrén bör identifikation inom försäkringsrätten gällande framkallande av försäkringsfall, säkerhetsföreskrifter samt räddningsplikten, bedömas ur ett preventionshänseende, eftersom dessa förpliktelser har direkt inflytande över risken eller skadan. Han anser att försäkringen främst är av intresse för den försäkrade och att identifikationen bör begränsas på samma sätt som biförpliktelserna, genom att inte kräva mer av försäkringstagaren än vad som på ett praktiskt och rimligt sätt kan fordras.¹¹³ Han anser att

¹⁰⁹ Prop. 2003/04:150, s. 215.

¹¹⁰ Se If:s allmänna avtalsvillkor 3.6, LF:s allmänna undantag X.01 och villkor R.01.3, Trygg-Hansas allmänna avtalsbestämmelser 1.5.5.

¹¹¹ Ullman, Harald (2009), s. 263.

¹¹² Hellner, Jan (1965), s. 290.

¹¹³ Nydrén, Birger (2009), s. 108.

det bör vara individens *faktiska inflytande* över objektet som är avgörande i identifikationsfrågan. Enligt honom finns det inget som tyder på att försäkringsgivaren skulle tillåtas att i villkoren inta vem i företaget som ska avses i 8 kap. 12 § 1 st. sista mening FAL och bestämmelsen bör inte kunna innefatta alla anställda som varit oaktsamma.¹¹⁴

Enligt Ullman bör tillsynsplikten i identifikationsbestämmelsen om säkerhetsföreskrifter sträcka sig längre än vad Nydréns uppfattning är. Ullmans resonemang tyder på att även en underordnad anställd kan infattas av ”annan”, trots en avsaknad på ett uttryckligt ansvar. Ur risksynvinkel bör det enligt honom kunna ställas aktsamhetskrav på personer genom att se till ren förnuftighet.¹¹⁵

4.5. Delegation

Det finns vissa grundläggande kriterier för att en överlåtelse av ett tillsynsansvar ska vara tillåtet. För det första ska ett behov av delegering finnas på arbetsplatsen. För det andra fordras att individen som tar över ansvaret är kompetent för uppdraget. Personen ska besitta de kunskaper som behövs för uppdraget samt få tillgång till den informationen som är väsentlig för att kunna överta de arbetsuppgifter som tilldelas. Den som övertar ansvaret måste även kunna vara självständig och därmed ha nödvändiga befogenheter för att fatta beslut, vidta arbetsledningsåtgärder samt returnera befogenheter till chefen. Om inte dessa kriterier är uppfyllda kan ansvaret gå tillbaka till överlåtaren för att nå den nivå där kvalifikationer och befogenheter finns.¹¹⁶

¹¹⁴ Nydrén, Birger (2009), s. 121–122.

¹¹⁵ Ullman, Harald (2009), s. 264–265.

¹¹⁶ Ullman, Harald (2014), s. 9–10.

5. Bevisfrågor

5.1. Grunden i försäkringsrätten

Inom försäkringsrätten har bevisfrågorna en betydande roll eftersom det är svårt för försäkringsgivaren att kontrollera försäkringstagaren, särskilt under själva händelseförloppet vid skadan. Därav uppstår behovet av att veta vem av parterna som har bevisbördan för att ett försäkringsfall har inträffat, samt hur försäkringsvilkorens utformning kan påverka bevisbördan.¹¹⁷ Enligt allmänna principer för bevisbördans placering följer att ”den som åberopar något även har att bevisa det”.¹¹⁸ På försäkringsområdet är huvudregeln att det råder en delad bevisbörda. Försäkringstagaren ska bevisa att ett fall som omfattas av försäkringen har inträffat, och försäkringsbolaget ska bevisa att ett eventuellt undantag kan göras gällande. Det finns dock vissa svårigheter med att tillämpa regeln om delad bevisbörda, vilket ger anledning till att undantag görs. I försäkringsvilkoren kan det nämligen vara problematiskt att avgöra om ett villkor utgör ett undantag för en skada eller om villkoret avser en precisering av vad försäkringen täcker.¹¹⁹

Försäkringsbolagen ges möjlighet att anpassa sina villkor för att kunna påverka bevisbördan. Genom att noggrant formulera vad försäkringen täcker genom omfattningsvillkor, minskar behovet av att uppställa undantag och på så sätt hamnar bevisbördan på försäkringstagaren. Försäkringsbolagen kan på så vis kasta om bevisbördan, vilket medför att de har större möjlighet att undkomma att betala ut ersättning.¹²⁰ Bevisbördans placering kan även leda till att försäkringstagaren väljer att avstå från att lämna in omotiverade försäkringsanspråk.¹²¹

Vid företagsförsäkring gällande försäkringens omfattning, är beviskravet oftast att det vid en helhetsbedömning ska framstå som klart mer sannolikt att ett försäkringsfall inträffat än att så inte är fallet.¹²² Men bevismöjligheterna är oftast begränsade, vilket kan medföra att beviskravet inte är så starkt.¹²³ Försäkringsgivarens krav på att visa att ett undantag är tillämpligt följer i

¹¹⁷ Hellner, Jan (1965), s. 111.

¹¹⁸ Nydrén, Birger (2015), s. 223.

¹¹⁹ Hellner, Jan (1965), s. 111.

¹²⁰ Bengtsson, Bertil (2015), s. 79–80.

¹²¹ Bengtsson, Bertil (2015), s. 83.

¹²² Se NJA 1992. 113.

¹²³ Hellner, Jan (1965), s. 112.

allmänhet vad som gäller för civilmål, det vill säga att omständigheter som gör att skadan faller utanför försäkringen ska styrkas.¹²⁴

Efter nya FAL har försäkringbolaget bevisbördan för att den försäkrade har försummat att följa en säkerhetsföreskrift. I de fall detta står klart har försäkringstagaren i uppgift att bevisa att försummelsen har saknat betydelse för skadan. Försäkringstagaren har således bevisbördan för orsakssambandet.¹²⁵ Att försäkringstagaren har agerat med uppsåt eller grov vårdslöshet, genom att exempelvis framkalla ett försäkringsfall eller åsidosatt räddningsplikten, är försäkringsgivarens sak att bevisa. Försäkringstagaren har även här, om försäkringsgivaren har lyckats visa på uppsåt eller grov vårdslöshet, bevisbördan för att det inte funnits kausalitet mellan uppträdandet och skadan.¹²⁶

¹²⁴ Bengtsson, Bertil (2015), s. 82.

¹²⁵ Bengtsson, Bertil (2015), s. 368–369.

¹²⁶ Hellner, Jan (1965), s. 184–185.

6. Aktsamhetskrav i egendomsförsäkring

6.1. Inledning

Ett försäkringsbolag väljer att ansvara för en risk trots att de saknar kännedom om dels ifall ett försäkringsfall överhuvudtaget kommer att inträffa, dels tidpunkten när ett sådant eventuellt inträffar. Ett överraskningsmoment är en förutsättning för ett fungerande försäkringsskydd. I flera villkor väljer försäkringsbolagen därför att endast medge ersättning för oförutsedda skador eller händelser, alternativt att uppställa ett flertal säkerhetsföreskrifter eller på andra sätt utforma sina villkor för att begränsa omfattningen av försäkringen.¹²⁷

6.2. Allriskförsäkring

6.2.1. Oförutsedd skada

Det finns flera försäkringstyper som vanligtvis är utformade som en allriskförsäkring, och en sådan tecknas mestadels som en tilläggsförsäkring. Däribland finns maskin-, industri-, entreprenad-, samt fastighetsförsäkring.¹²⁸ En allriskförsäkring är en försäkring som avser att täcka mer än bara yttre orsaker, som brand, inbrott, rån eller vattenutströmning. Den täcker således även inre skador som kan uppkomma på den försäkrade egendomen utan att påverkas av yttre källor. Förutsättningen är att skadan är plötslig och oförutsedd. I allriskförsäkringens utformning måste man skilja på försäkringsbara risker och förväntade försäkringsfall. Det vore försäkringstekniskt omöjligt om försäkringen täckte alla förslitningsskador på egendomen, men samtidigt en för snäv begränsning om inget skydd gavs för eventuella haverier. En gränsdragning görs genom att föra in kravet på plötslig och oförutsedd skada.¹²⁹ Allriskförsäkringen ger normalt sett ett vidare skydd än den traditionella modellen även om det inte är en försäkring som täcker alla risker, som lydelsen ger upphov till.¹³⁰ Anledningen till att det uppställs ett särskilt krav i allriskförsäkringen, genom att skadan måste vara plötslig och oförutsedd, har till stor del att göra med att konstruktionen är tagen från utlandet, främst från USA och England.¹³¹

¹²⁷ Bengtsson, Bertil (2015), s. 16.

¹²⁸ Nydrén, Birger (2015), s. 197 & 200.

¹²⁹ Andersson, Håkan (2015), Den olycksaliga olyckan som olyckligt försäkringsrättsligt demarkationskriterium för ersättningsgilla försäkringsfall av typen olycksfall, ur *Uppsatser om försäkringsvillkor*, Jure Förlag, Stockholm, s. 29–30.

¹³⁰ Ullman, Harald (2006), 70–71.

¹³¹ Nydrén, Birger (2015), s. 200–201.

Vanligen föreskriver försäkringsbolagen kravet som ett omfattningsvillkor, genom att skadan ska ha varit plötslig och oförutsedd för att ersättning ska utgå.¹³² Inga noggrant formulerade undantag är därmed nödvändiga eftersom försäkringens omfattning redan begränsas i stor utsträckning.¹³³ Att skadan ska vara plötslig kan i sig vara svårt att avgöra, men i bedömningen är, tillskillnad från kravet på oförutsedd, inte den försäkrades beteende relevant och därav inte heller för denna uppsats.¹³⁴ Innebörden av oförutsedd skada är omstridd och rättsfallen är få till antalet, framför allt mål från HD. Det saknas en konsekvent tillämpning av begreppet och en anledning till det är att kravet på oförutsedd skada vanligen inte definieras i försäkringsvillkoren.¹³⁵

På senare år har det i doktrin anförts att ett omfattningsvillkor med krav på att skadan ska vara oförutsedd, kan komma att stå i strid med omfattningsbestämmelsen, eftersom kravet kan anses innefatta en värdering av den försäkrades oaktsamhet eller beteende.¹³⁶ En del författare menar dock att ett villkor som föreskriver ett krav på att skadan ska vara oförutsedd är acceptabelt, trots att det vanligtvis förekommer någon form av oaktsamhet vid förutsedda skador. Anledningen till det är att det ur försäkringsteknisk synpunkt kan anses vara befogat att utesluta skador som varit förutsedda från försäkringen.¹³⁷

6.2.2. Praxis om oförutsedd skada

6.2.2.1. Maskinfallet¹³⁸

Maskinfallet är den enda relativt moderna tvisten från HD som berör begreppet oförutsedd skada. Fallet handlar om ett verkstadsföretag vid benämning Scana, som hade en maskinförsäkring hos If. Försäkringen var konstruerad som en allriskförsäkring och av villkoren framgick att ersättning betalas ut endast i den mån skadan på den försäkrade egendomen var plötslig och oförutsedd. Vid ett tillfälle skadades en av Scanas maskiner, som var uppbyggd genom att linor var monterade på maskinen och dessa var sammanbundna med motvikter som hade funktionen att kunna höja och sänka arbetshöjden. En av linorna brast och en motvikt föll på maskinen. Scana gjorde gällande att skadan omfattades av försäkringen och

¹³² Nydrén, Birger (2015), s. 197.

¹³³ Ullman, Harald (1980), "Plötslig och oförutsedd skada i Sverige", *NFT* 1/1980, s. 3.

¹³⁴ Nydrén, Birger (2015), s. 202.

¹³⁵ Ullman, Harald (1980), s. 6.

¹³⁶ Nydrén, Birger (2015), s. 202.

¹³⁷ Bengtsson, Bertil (2005), *NFT* 3/2005, s. 309.

¹³⁸ NJA 2007 s. 17 mål T 3829-03, HD:s dom meddelad 2007-01-30.

yrkade därmed att If skulle betala ut ersättning. If bestred käromålet och hävdade att skadan inte var oförutsedd. Tvisten gällde således om skadan var att ses som oförutsedd eller inte.¹³⁹

Av domskälen kan utläsas att innebörden av oförutsedd skada i en allriskförsäkring inte ska tolkas ordagrant. Utgångspunkten ska inte vara att ”ingen faktiskt skall ha förutsett skadan”, istället ska hänsyn tas till att ”skadan i någon rimlig mening inte varit möjlig att förutse”. HD hänvisade till försäkringsförbundets yttrande som tog hänsyn till den aktuella branschen genom att, ”för att en skada skall inte anses som oförutsedd måste ... för arbetsledning, driftingenjör eller särskild erfaren person ha framstått som beräkneligt att skada kunde komma att inträffa”. Av målet framgick att orsaken till skadan var förslitning och utmattning på linorna och att processen sannolikt måste skett under en längre tid, troligtvis inom en tid av 1–2 månader. HD bedömde att skadan på maskinen inte var att ses som oförutsedd och att den därmed inte omfattades av försäkringen, därför att det ”för en ansvarsfull arbetsledning, som rutinmässigt genomfört erforderliga kontroller, måste det således ha varit möjligt att upptäcka trådbrotten en längre tid innan olyckan inträffade”.¹⁴⁰

Enligt Nydrén kan man genom fallet konstatera att ett villkor som stadgar oförutsedd skada, även innebär en handlingsplikt hos den försäkrade, även om det inte direkt framgår av domen. Han hävdar att HD antagligen menar att skadan inte var oförutsedd på grund av att arbetsledningen inte har agerat som de borde, det vill säga som en ansvarsfull arbetsledning, och därmed inte kunnat förutsett skadan.¹⁴¹ Att bedömningen görs utifrån hur arbetsledningen agerat och som är avgörande för om ersättning utgår eller inte, står enligt Nydrén i strid med båda gamla och nya FAL.¹⁴² Genom domen godtas det därför att ett omfattningsvillkor med innehållet oförutsedd skada får innefatta ett aktsamhetskrav hos den försäkrade.¹⁴³

6.2.2.2. Grytfallet¹⁴⁴

Fallet handlar om ett varmförzinkningsföretag, kallat HVAB, som hade en kombinerad företagsförsäkring hos Zurich, där en egendomsförsäkring som omfattade en maskinförsäkring ingick. Av villkoren kunde utläsas att försäkringen gällde för ”annan plötslig och oförutsedd

¹³⁹ NJA 2007 s. 17.

¹⁴⁰ NJA 2007 s. 17.

¹⁴¹ Nydrén, Birger (2015), s. 202–203.

¹⁴² Nydrén, Birger (2015), s. 206.

¹⁴³ Nydrén, Birger (2015), s. 198.

¹⁴⁴ Svea hovrätt mål nr T 4451-13, meddelad 2014-12-18.

fysisk skada på försäkrad egendom”. Vid ett tillfälle brast en järngryta, vilket förorsakade läckage av zink samt skada på en el-central. HVAB gjorde anspråk på försäkringsersättning för skadorna men det medgav inte Zurich. En centrala fråga i målet var om skadan på grytan skulle ses som oförutsedd.¹⁴⁵

HovR hänvisade till Maskinfallet och framhöll att det av det fallet framgår att en objektiv bedömning ska göras, genom att avgöra vilken grad av aktsamhet som en arbetsledning eller motsvarande kan förväntas att uppnå. Det ska föreligga ett överraskningsmoment där en normal förslitningsskada inte kan uppfylla kravet på oförutsedd skada. I bedömningen ska det främst tas hänsyn till vad arbetsledningen borde eller hade kunnat göra för att förhindra att en förslitning pågått under en längre tid så det funnits risk för att en skada skulle uppstå.¹⁴⁶

HovR angav att det i fallet fanns flera faktorer som orsakat förslitning av grytan. Ju längre tid den varit i drift, desto större behov av att försäkringstagaren kontrollerar eventuella förslitningar. Det som är avgörande för när en gryta ska bytas ut för att undvika skada är dels förslitningen på grytans väggar, dels temperaturen på zinken som används samt rengöringsrutinen av grytans väggar. Av rekommendationer på branschområdet bör grytan bytas ut när tjockleken på väggen är 30 mm. Av utredningen i målet stod det klart att tjockleken på en av väggarna vid tiden för skadan var 20 mm, vilket var anledningen till haveriet. Det framgick att förslitningen skett gradvis och att det krävdes ultraljudsmätningar för att kunna mäta väggarnas tjocklek, vilket HVAB underlåtit att göra. Av det sagda kom HovR fram till att skadan inte kan ha varit oförutsedd i enlighet med försäkringsvillkorens uppställda krav och därför hade inte HVAB rätt att få ut ersättning. När det gäller bevisbördan var det HVAB som hade till uppgift att visa på att ett försäkringsfall inträffat där beviskravet var ”klart mer sannolikt”.¹⁴⁷

6.2.2.3. Värmeverksfallet¹⁴⁸

Målet handlar om Tekniska Verken som hade tecknat en allriskförsäkring hos Moderna Försäkringar, där bland annat en maskinförsäkring ingick. Enligt villkoren gällde att ersättning

¹⁴⁵ Svea hovrätt T 4451-13.

¹⁴⁶ Svea hovrätt T 4451-13.

¹⁴⁷ Svea hovrätt T 4451-13

¹⁴⁸ Svea hovrätt mål nr T 1587-15, meddelad 2016-06-20.

utgick ”för skada som är inifrån kommande, plötslig och oförutsedd”. Fallet handlar om en skada som skett på en turbogenerator.¹⁴⁹

Angående hur begreppet oförutsedd skada ska tolkas, hänvisades det i målet till Maskinfallet, där en objektiv bedömning görs genom att det centrala är ”vad en ansvarsfull arbetsledning rimligen hade kunnat förutse”. I det aktuella fallet kunde det inte klargöras hur haveriet på generatorm skett men av utredningen stod det klart att Tekniska Verken följt leverantörens rekommendationer. Generatorm hade innan skadetillfället varit i drift i 39 års tid, men av domskälen framgår att åldern inte har en avgörande betydelse för att bedöma maskinens skick. Enligt HovR kan däremot ålder ha inverkan på aktsamhetskraven. Det ska ställas högre krav på att arbetsledningen utför kontroller samt åtgärder på maskinen när den är av äldre slag. Utredningen visar att felet inte hade varit möjligt att upptäcka, sannolikt inte heller även om särskilda kontroller hade kunnat utföras. HovR kom därmed fram till att det inte varit möjligt för en ansvarsfull arbetsledning att upptäcka, förutse eller förhindra att skadan inträffade, och att den därför var att ses som oförutsedd. Även i det här fallet tas bevisbördan upp genom att det vid en helhetsbedömning av målet enligt HovR ”framstår som klart mer sannolikt att ett försäkringsfall inträffat än att så inte har skett”.¹⁵⁰

6.2.2.4. Utlåtanden från SkVN

I ett fall från SkVN¹⁵¹ hade frysskador uppstått i en verksamhet och detta berodde enligt försäkringstagaren på missförstånd hos de anställda på företaget. Försäkringstagaren hade tecknat en allriskförsäkring där ersättning lämnades för plötslig och oförutsedd skada på försäkrad egendom. Majoritetens utlåtande var att försäkringstagaren kunnat förvänta sig att skada skulle uppstå om inga åtgärder från dennes sida vidtogs och det hade ingen betydelse om ett missförstånd i företaget hade medfört detta eller inte. Skadan var enligt dessa inte att ses som oförutsedd i försäkringsvillkorets mening. Två skiljaktiga förde fram att en tolkning av vad som är oförutsett inte kan ske enbart genom objektiva grunder, utan att hänsyn till viss del även måste tas till det enskilda fallet, vad försäkringstagaren och dennes anställda faktiskt har förutsett.¹⁵²

¹⁴⁹ Svea hovrätt T 1587-15.

¹⁵⁰ Svea hovrätt T 1587-15.

¹⁵¹ SkVN Nr 59/1995.

¹⁵² SkVN Nr 59/1995.

Ett annat fall från SkVN¹⁵³ handlade om en kommun som ägde en hamn med tillhörande kaj som var avsedd för ett maximalt vattendjup av 5 meter. Kommunens anställda hade underlåtit att se över konstruktionshandlingarna där maximaldjupet framgick. Efter ett muddringsarbete nådde bottendjupet 7 meter, vilket ledde till att kajen kom i rörelse. Villkorsnämnden ansåg att de skador som uppkommit till följd av överdimensioneringen inte kunde ses som oförutsedda. Enligt utlåtandet skulle en objektiv bedömning göras genom att det inte kunde ”råda någon tvekan om att det för den rimligt insiktsfulle stått klart att massorna skulle komma i rörelse”. Kommunen fick således inte ersättning från försäkringen.¹⁵⁴

6.3. Brandförsäkring

En brandförsäkring omfattar, som synes av begreppet, skada genom brand. Med brand avses ”eld som kommit lös”¹⁵⁵ och är en av de skadehändelser som kan förorsaka mest konsekvenser för företagen.¹⁵⁶ Sedan finns det även andra skadetyper som i en del försäkringsvillkor inkluderas i brandförsäkringen. Till dessa hör bland annat sotutströmning, strömavbrott, åskslag, elfenomen, frätande gas samt storm och hagel. Försäkringsbolagen har valt lite olika utformningar genom att antingen göra så att dessa tillhör brandförsäkring eller genom att ta med dem som egna skadehändelser.¹⁵⁷ Även om vissa av skadetyperna inte förknippas med brand, har de förts in under brandförsäkringen. Detta för att de har ansetts påverka premien i så pass liten grad samt för att hålla ner kostnaderna för försäkringshanteringen.¹⁵⁸

I försäkringsvillkoren i omfattningsbeskrivningen finns flera formuleringar som syftar till att dels utesluta medvetna skaderisker, dels åstadkomma en försäkring med lämplig omfattning. I begreppet ”eld som kommit lös” innefattas eld som varit okontrollerad och där risk för självrådande spridning funnits. Det är således inte alla skador som föranletts av eld som omfattas av försäkringen utan endast de som varit icke kontrollerbara.¹⁵⁹ I försäkringsvillkoren framgår även att sotutströmning ska varit oförutsedd för att omfattas av försäkringen.¹⁶⁰

¹⁵³ SkVN Nr 24/1992.

¹⁵⁴ SkVN Nr 24/1992.

¹⁵⁵ Se If:s försäkringsvillkor för egendom och avbrott 5.2.1, LF:s villkor A.11.1, Trygg-Hansas basvillkor 1.7.1.1.

¹⁵⁶ Lagerström, Peter (2007), *Försäkringsrätt*, uppl. 3, Norstedts Juridik, Stockholm, s. 55.

¹⁵⁷ Se If:s försäkringsvillkor för egendom och avbrott 5.2–4, LF:s villkor A.11, Trygg-Hansas basvillkor 1.7.1. I den här uppsatsen kommer samtliga att räknas in under kapitlet om brandförsäkring.

¹⁵⁸ Lagerström, Peter (2007), s. 55.

¹⁵⁹ Lagerström, Peter (2007), s. 55–56.

¹⁶⁰ Se If:s försäkringsvillkor för egendom och avbrott 5.2.1, LF:s villkor A.11.2.1, Trygg-Hansas basvillkor 1.7.1.2.

Nedsotning från exempelvis en skorstens centrala utväg omfattas inte, eftersom sådana utströmningar anses vara beräknliga. Rökgaser som inte kan ta sig ut den vanliga vägen utan tvingas ut i någon annan öppning på grund av baktryck omfattas dock av begreppet oförutsedd.¹⁶¹ När det gäller elfenomen uppställs det i samtliga villkor att försäkringen endast omfattar sådant fenomen som uppkommit oförutsett. Som exempel anges att det kan vara fråga om kortslutning eller överspänning på elektrisk utrustning.¹⁶² Kravet på oförutsedd uppställs även vad det gäller frätande gas.¹⁶³ Vanligt förekommande skador genom frätande gas i försäkringstagarens verksamhet är inte att ses som oförutsedda.¹⁶⁴ Skada genom oförutsett strömavbrott ersätts även av försäkringen.¹⁶⁵ If stadgar även att släckmedel, exempelvis från en brandsläckare, omfattas av brandförsäkringen, under förutsättning att utströmningen varit oförutsedd.¹⁶⁶

Undantagen för vad försäkringen inte omfattar är relativt många i villkoren för brand, men säkerhetsföreskrifterna är få till antalet. I undantagen för bland annat storm och hagel framgår att försäkringen inte omfattar ”den del skadans uppkomst eller omfattning påverkats av bristfälligt utförande, felaktig konstruktion, ingrepp i den bärande stommen, försummat underhåll ...” eller liknande lydelse.¹⁶⁷ De säkerhetsföreskrifter som stadgas är främst krav på släckningsutrustning eller larm av olika slag, hur brännbart material får förvaras samt vart tobaksrökning får ske. Det nämnda gäller om man inte inräknar så kallade heta arbeten, för dessa uppställs mängder av säkerhetsföreskrifter. Med heta arbeten menas exempelvis svetsning, lödning eller andra arbeten där uppvärmning eller gnistbildning förekommer. Föreskrifterna gäller således arbeten där särskild fara för brand föreligger. Bland dessa uppställs exempelvis att den som utför arbetet ska ha en viss utbildning eller erfarenhet.¹⁶⁸

¹⁶¹ Lagerström, Peter (2007), s. 59.

¹⁶² Se If:s försäkringsvillkor för egendom och avbrott 5.3.1.1, LF:s villkor A.11.1, Trygg-Hansas basvillkor 1.7.1.4.

¹⁶³ Se If:s försäkringsvillkor för egendom och avbrott 5.2.1, LF:s villkor A.11.2.2, Trygg-Hansas basvillkor 1.7.1.5.

¹⁶⁴ Lagerström, Peter (2007), s. 65.

¹⁶⁵ Se If:s försäkringsvillkor för egendom och avbrott 5.3.1.1, LF:s villkor A.11.1, Trygg-Hansas basvillkor 1.7.1.4.

¹⁶⁶ Se If:s försäkringsvillkor för egendom och avbrott 5.2.1.

¹⁶⁷ Se If:s försäkringsvillkor för egendom och avbrott 5.4.2.1, LF:s villkor A.11.2.5.1, Trygg-Hansas basvillkor 1.7.1.8.

¹⁶⁸ Se If:s försäkringsvillkor för egendom och avbrott undantag i 5.2–4 samt säkerhetsföreskrifter i 8.2.2, LF:s undantag i A.11 samt säkerhetsföreskrifter i Q.01.3–8, Trygg-Hansas basvillkor undantag 1.7.1 samt säkerhetsföreskrifter i 1.9.1.

Historiskt sett har det i villkoren för brand ställts ungefär samma krav som idag på den försäkrade och påföljden vid brist att följa föreskrift är fortsatt relativt låg. När nya FAL infördes tydliggjorde lagstiftaren att försäkringsbolagen helt kunde undgå ansvar vid försäkringstagarens åsidosättande av förpliktelser vid företagsförsäkring. Försäkringsbolagen valde dock inte att införa strängare påföljder avseende brand. En anledning till att villkoren ser ut som de gör är att brandskada kan leda till att det kan bli allvarliga skador vid brand, hela företaget och fastigheten kan brinna upp, därför kan det ses som skäligt att man i stor utsträckning ersätts för skadorna.¹⁶⁹ De största skadorna avseende brand uppstår i verksamheter där heta arbeten förekommer och därmed har åtgärder gjorts genom att införa flertalet säkerhetsföreskrifter. På så sätt har skador genom brand minskat.¹⁷⁰ Avdraget vid försummelse av säkerhetsföreskrift för heta arbeten sätts med 30 % av den ersättning som annars skulle lämnats efter avdragen självrisk¹⁷¹, ett avdrag som enligt Roger Pålsson, tidigare anställd på If, hade kunnat vara högre. I övrigt anser han att det är svårt att skydda sig mot brand och därmed bör det inte ställas högre krav på försäkringstagaren. Villkoren är således relativt avvägda.¹⁷² Påföljden vid försummelse av säkerhetsföreskrifter vid brand, där heta arbeten är exkluderade, är att nedsättning görs med 20–30 % av försäkringsersättningen.¹⁷³

6.4. Vattenförsäkring

För vattenförsäkring föreskrivs i samtliga villkor att ”försäkringen gäller för skada genom oförutsedd utströmning av vatten ...” eller liknande.¹⁷⁴ Samtliga försäkringsbolag har valt att uppställa ett sådant villkor som ett omfattningsvillkor för försäkringen, som kräver att utströmningen ska ha varit oberäknelig för att skadan ska ersättas. I bedömningen tas främst hänsyn till om den varit oförutsedd för den skadelidande och inte vilka möjligheter skadevållaren hade haft för att förutse utströmningen. Detta sker under förutsättning att det inte kan ses som oskäligt.¹⁷⁵ Vidare ska det huvudsakligen ses till själva utströmningen för att avgöra om den är att ses som oförutsedd, och inte till bakgrunden till orsaken.¹⁷⁶ Från början

¹⁶⁹ Telefonintervju med Annica Ragnarsson, anställd på Moderna Försäkringar, 2017-03-14.

¹⁷⁰ Telefonintervju med Roger Pålsson, F.d. anställd på If, 2017-02-09.

¹⁷¹ Se If:s försäkringsvillkor för egendom och avbrott 8.3.3, LF:s villkor Q.01.50.3–4, Trygg-Hansas basvillkor 1.9.1.

¹⁷² Telefonintervju med Roger Pålsson, F.d. anställd på If, 2017-02-09.

¹⁷³ Se If:s försäkringsvillkor för egendom och avbrott 8.3.3, LF:s villkor Q.01.50.3–4, Trygg-Hansas basvillkor 1.9.1.

¹⁷⁴ Se If:s försäkringsvillkor för egendom och avbrott 5.6.1.1, LF:s villkor A.12.1, Trygg-Hansas basvillkor 1.7.2.

¹⁷⁵ Lagerström, Peter (2007), s. 74.

¹⁷⁶ Lagerström, Peter (2007), s. 76.

var försäkringen endast tänkt att omfatta skador som uppkom till följd av tekniska fel men idag ersätter försäkringen även skador som orsakats av mänskliga faktorer, exempelvis att man missat att stänga av vattenkranen. Medveten skadegörelse genom att skölja stora mängder av vatten över egendom ses inte som oförutsedd utströmning och är självfallet inte ersättningsbar.¹⁷⁷

Trots krav på att utströmningen ska vara oförutsedd eller oberäknelig för att få ersättning från vattenskadeförsäkring är försäkringsbolagen förhållandevis generösa med att ersätta vattenskadorna. En stor del av vattenskadorna beror på dåligt underhåll och om villkoren hade tillämpats striktare, hade det medfört att betydligt färre skador ersätts. En del försäkringsbolag har dock börjat införa säkerhetsföreskrifter i försäkringsvillkoren för vattenskadeförsäkring. Anledningen till att föreskrifter har införts är för att minska skadekostnaderna, och för att signalera till bland annat fastighetsägare och till byggbranschen generellt att de ska vara mer noggranna med att följa byggnormer och branschregler. Det görs allt fler dåliga installationer av ledningssystem som inte uppfyller byggnormer eller branschregler och fler väljer att göra saker på egen hand.¹⁷⁸

LF och If har valt att i försäkringsvillkoret, i avdelningen för säkerhetsföreskrifter, uppställa några få föreskrifter för vattenförsäkring. Här framgår bland annat åtgärder för att ledningar inte ska förfrysas och hur dessa ska underhållas, samt att ledningssystemen ”ska underhållas på ändamålsenligt sätt”, där det vid en bedömning ska tas hänsyn till om underhållet ”uppenbart är eftersatt”.¹⁷⁹ Påföljden för åsidosättande av de flesta säkerhetsföreskrifter beträffande vattenförsäkring, är enligt huvudregeln, det vill säga nedsättning med 100 % eller i den utsträckning som försummelsen har påverkat skadan.¹⁸⁰ Trygg-Hansa uppställer inga säkerhetsföreskrifter för vattenförsäkring utan har endast villkor där det framgår vad som inte omfattas av vattenförsäkringen.¹⁸¹ Samtliga bolag har i villkoren valt att ha flera undantagsvillkor. I omfattningsbeskrivningen framgår bland annat krav på hur golvbrunnar i våtutrymmen ska vara byggda. Om inte dessa är uppfyllda utgår ingen ersättning.¹⁸²

¹⁷⁷ Lagerström, Peter (2007), s. 74.

¹⁷⁸ Telefonintervju med Annica Ragnarsson, anställd på Moderna Försäkringar, 2017-03-14.

¹⁷⁹ Se If:s försäkringsvillkor för egendom och avbrott 8.2.5, LF:s villkor Q.01.12.1.

¹⁸⁰ Se If:s försäkringsvillkor 8.3.5, LF:s villkor Q.01.50.2.

¹⁸¹ Se Trygg-Hansas basvillkor undantag i 1.7.2.

¹⁸² Se If:s försäkringsvillkor för egendom och avbrott 5.6.1.1, LF:s villkor A.12.1, Trygg-Hansas basvillkor 1.7.2.

6.5. Inbrottsförsäkring

En inbrottsförsäkring avser huvudsakligen att täcka skador och förlust av egendom på grund av stöld i försäkringslokal eller särskilt inbrottsskyddat förvaringsutrymme.¹⁸³ Skadehändelsen ska ha begåtts genom ett inbrott för att omfattas av försäkringen. För att avgöra om kravet är uppfyllt får man se till det enskilda försäkringsbolagets händelsebeskrivning, men för samtliga bolag gäller att någon olovligen med våld har brutit sig in den försäkrade lokalen.¹⁸⁴

Försäkringen gäller även om förövaren tagit sig in med nyckel eller andra öppningsverktyg. Här ser villkoren lite olika ut från försäkringsbolagen, angående hur nyckeln ska ha åtkommit, för att försäkringen ska gälla. Gemensamt för bolagen är att de medger ersättning i de fall nyckeln eller liknande åtkommit i annan inbrottsskyddad lokal och bostad. Trygg-Hansa preciserar närmare kraven på bostad i omfattningsbeskrivningen genom att föreskriva ”bostad som haft fönster stängda och reglade samt dörrar låsta” medan övriga bolag föreskriver det som säkerhetsföreskrifter. LF och Trygg-Hansa anger att öppningsverktyget kan ha åtkommit genom rån, vilket inte If gör.¹⁸⁵ Bolagen definierar även försäkringslokal, vilket för LF och Trygg-Hansa bland annat uttryckligen inte innefattar fordon men samma bör gälla av If:s definition.¹⁸⁶ Bland säkerhetsföreskrifterna framgår vidare hur nyckeln eller liknande ska förvaras och hanteras. LF anger att ”nyckel, kod eller låskombination ... ska handhas och förvaras på ett betryggande sätt” medan de andra bolagen närmare anger hur detta ska ske.¹⁸⁷

I försäkringsvillkoren uppställs vissa grundläggande skyddskrav avseende försäkringslokalen. Innan införandet av nu gällande FAL, var flertalet skyddskrav uppställda som omfattningsvillkor, där en inträffad skada antingen omfattades av försäkringen eller inte. Ett uppfyllande av skyddskraven var en förutsättning för att få ersättning, i annat fall utgick ingen ersättning alls. Nu uppställs istället skyddskraven i avsnitten för säkerhetsföreskrifter och det finns villkor som anger påföljden av åsidosättande av dessa.¹⁸⁸ LF har fortfarande i omfattningsbeskrivningen att ”försäkringen gäller för ... person som tagit sig in i

¹⁸³ Ullman, Harald (2006), s. 68.

¹⁸⁴ Se If:s försäkringsvillkor för egendom och avbrott 5.5.1.1, LF:s villkor A.13.1 samt definitionen av inbrott i avsnitt Z, Trygg-Hansas basvillkor 1.7.3.1.

¹⁸⁵ Se If:s försäkringsvillkor för egendom och avbrott 5.5.1.1 samt 8.2.4, LF:s villkor A.13.1 samt Q.01.13.1, Trygg-Hansas basvillkor 1.7.3.1

¹⁸⁶ Se If:s definition av försäkringslokal i definitionskapitlet, LF:s definition av lokal i avsnitt Z, Trygg-Hansas basvillkor 1.7.3.1.

¹⁸⁷ Se If:s försäkringsvillkor för egendom och avbrott 8.2.4.3, LF:s villkor Q.01.9-10, Trygg-Hansas basvillkor 1.9.2.15.

¹⁸⁸ Lagerström, Peter (2007), s. 101–102.

inbrottsskyddad lokal”. Trygg-Hansa har på liknande sätt att ”försäkringen gäller ... i försäkringslokal som uppfyller för försäkringen gällande krav på inbrottsskydd”.¹⁸⁹ Kraven för inbrottsskyddad lokal finns sedan för både bolagen närmare beskrivna bland säkerhetsföreskrifterna. Skyddskraven är många till antalet och i dessa föreskrivs det bland annat vilket material väggar, tak och golv ska ha samt vilken låsenhet som godkänns av försäkringsbolaget. Där framgår även att fönster, dörrar och liknande ska vara stängda eller låsta för att uppnå skyddskraven.¹⁹⁰

Vid brott mot ett skyddskrav eller annan säkerhetsföreskrift reduceras ersättningen beroende av vilken föreskrift som har åsidosatts samt andra omständigheter som tidigare nämnts.¹⁹¹ Samtliga bolag har som påföljd, vid försummelse av en säkerhetsföreskrift avseende skyddskrav för inbrottsförsäkring, att avdrag görs med 100 % från vad som annars hade ersatts från försäkringen.¹⁹² Vid åsidosättande av hantering av nyckel och liknande sätts ersättningen ned med 20 % enligt LF:s och Trygg-Hansas villkor, och enligt If:s villkor med 30 % och i vissa fall med 100 %.¹⁹³

Att det uppställs höga aktsamhetskrav vid inbrottsförsäkring är en tradition som går tillbaka långt i tiden. Försäkringsbranschen är ett område där det inte sker många förändringar och det har länge sett ut på det sättet att villkoren varit stränga för inbrott. Inbrott är en frekvent skada, vilket ger försäkringsbolagen anledning till att uppställa många krav på försäkringstagaren. Samtidigt ger även lagen försäkringsbolagen möjlighet till detta. Idag är det även betydligt billigare att installera vissa anordningar, som skyddslarm, än vad det var förr i tiden, vilket medför att fler krav blir rimliga i förhållande till kostnaderna.¹⁹⁴ Ett skäl till att inte varje form av stöld innefattas av försäkringen är att det anses vara förhållandevis enkelt för försäkringstagaren att skydda sig mot mindre angrepp. En annan anledning är att om alla stölder skulle ersättas, skulle det antagligen leda till en ökning av försäkringsbedrägerier samt medföra vissa bevisvårigheter.¹⁹⁵

¹⁸⁹ Se LF:s villkor A.13.1, Trygg-Hansas basvillkor 1.7.3.1.

¹⁹⁰ Se If:s försäkringsvillkor för egendom och avbrott 8.2.4, LF:s villkor Q.01.13, Trygg-Hansas basvillkor 1.9.2.

¹⁹¹ Se kap. 2.3. ovan. Lagerström, Peter (2007), s. 101–102.

¹⁹² Se If:s försäkringsvillkor för egendom och avbrott 8.3.4.1, LF:s villkor Q.01.50, Trygg-Hansas basvillkor 1.9.2 och 1.9.

¹⁹³ Se If:s försäkringsvillkor för egendom och avbrott 8.3.4.1, LF:s villkor Q.01.50.5, Trygg-Hansa basvillkor 1.9.2.1.15.

¹⁹⁴ Telefonintervju med Roger Pahlsson, F.d. anställd på If, 2017-02-09.

¹⁹⁵ Hellner, Jan (1965), s. 361–362.

6.6. Rånförsäkring

En rånförsäkring täcker skador genom rån och överfall.¹⁹⁶ Med rån menas skada eller tillgrepp på egendom som skett genom våld eller hot genom trängande fara. För att rån ska ha ansetts föreligga är det nödvändigt att en förmögenhetsöverföring skett mellan försäkringstagaren och gärningsmannen. I bedömningen av om hotet inneburit trängande fara ska hänsyn tas till hur personen i fråga har uppfattat hotet. Det krävs att den som utsatts för rånet uppfattat det som allvarligt och verkligt.¹⁹⁷ Rånförsäkring har flera liknelser med brottsbalkens definition av rån¹⁹⁸ men försäkringsvilkorens omfattning sträcker sig längre. Med överfall avses våld mot person men som skett utan att någon egendom har tillgripits samtidigt.¹⁹⁹

I samtliga försäkringsbolags villkor, beträffande rånförsäkring, ingår även lindrigare våld på person.²⁰⁰ Syftet är att försäkringen även ska täcka väskryckningar och liknande situationer.²⁰¹ För att lindrigare våld på person ska omfattas av försäkringen krävs det att personen som utsatts, omedelbart har uppfattat våldet. I LF:s och If:s villkor krävs det även att ”denne gjort vad som rimligen kan begäras för att hindra eller minska skadan och att händelsen kan styrkas genom tillförlitlig utredning”.²⁰² Någon form av våld eller hot måste ha skett, fickstöld eller andra enklare stölder omfattas därför inte av försäkringen.²⁰³ Gemensamt för bolagen är att de gör undantag för de fall där den som utsatts för rån har medverkat till skadan. LF och Trygg-Hansa har även med att denne inte ska ha främjat skadan.²⁰⁴ Dessa villkor nämns som omfattningsvillkor, men If har valt att föreskriva vad som avses med rån och överfall i sitt definitionskapitel, och LF har skrivit det både i omfattningsvilkoret och i definitionskapitlet.

Undantagen i försäkringsvilkoren för rånförsäkring är få till antalet, liksom säkerhetsföreskrifterna. If uppställer bland säkerhetsföreskrifterna krav på att nyckeln eller liknande inte får vara märkt samt att lås direkt ska bytas eller ändras om misstanke finns att

¹⁹⁶ Se If:s försäkringsvillkor för egendom och avbrott 5.5.1.5, LF:s villkor A.14.1, Trygg-Hansas basvillkor 1.7.4.

¹⁹⁷ Lagerström, Peter (2007), s. 107–108.

¹⁹⁸ Se 8 kap. 5 § BrB.

¹⁹⁹ Lagerström, Peter (2007), s. 107–108.

²⁰⁰ Se If:s definition av rån i definitionskapitlet, LF:s villkor A.14.1, Trygg-Hansas basvillkor 1.7.4.

²⁰¹ Lagerström, Peter (2007), s. 109.

²⁰² Se If:s definition av rån i definitionskapitlet, LF:s villkor A.14.1.

²⁰³ Lagerström, Peter (2007), s. 109.

²⁰⁴ Se If:s försäkringsvillkor för egendom och avbrott 5.5.2.4, LF:s villkor A14.1.1, Trygg-Hansas basvillkor 1.7.4.

någon obehörig kommit åt något öppningsverktyg. Om någon föreskrift åsidosätts, görs en nedsättning med 30 % av försäkringsersättningen.²⁰⁵ Vid höga försäkringsbelopp ställs vanligtvis särskilda krav på försäkringstagaren, i övrigt är kraven generellt få avseende rånförsäkring. Rån är inte en frekvent skada, även om skadetyper har ökat de senaste åren, och det är vanligen egendom av begränsat värde som försäkras.²⁰⁶

²⁰⁵ Se If:s försäkringsvillkor för egendom och avbrott 8.3.4.3.

²⁰⁶ Telefonintervju med Annica Ragnarsson, anställd på Moderna Försäkringar, 2017-03-14.

7. Analys

7.1. Analysens disposition

Analysen kommer att inledas med ett avsnitt (7.2) för att reda ut begreppet oförutsedd som har visat sig förekomma i många villkor för egendomsförsäkring. Begreppet kommer att analyseras från en aktsamhetssynvinkel samt jämföras med uppsatsens nämnda biförpliktelser. I avsnitt 7.3 kommer olika aktsamhetskrav i försäkringsvillkoren att ställas jämte omfattningsbestämmelsen, för att se till eventuellt ogiltiga utformningar, samt för att se om aktsamhetskraven på de olika skadeområdena är motiverade. Vidare följer ett avsnitt (7.4) där identifikationsbestämmelsernas utsträckning kommer att diskuteras för att sedan i avsnitt 7.5 se till hur försäkringsbolagen i sina villkor påverkar försäkringstagarens bevisbörda.

7.2. Begreppet oförutsedd

Av vad som ovan framgått, finns det villkor där begreppet oförutsedd förekommer. Det kan dels handla om ett krav på att en *skada* ska vara oförutsedd för att omfattas av försäkringen, dels att en skada ska ha uppkommit genom en oförutsedd *händelse* för att ersättas.

I synnerhet i allriskförsäkringens konstruktion förekommer rekvisitet oförutsedd skada. För att komma fram till om en skada varit oförutsedd eller vad som menas med en oförutsedd skada, finns det, enligt praxis och utlåtanden, flera företeelser som ska tas hänsyn till. Av Maskinfallet fastslås att den centrala definitionen av begreppet är att ”skadan i någon rimlig mening inte varit möjlig att förutse”. Uttalandet ger ingen direkt klarhet i hur begreppet ska tolkas, mer än att det inte ska ha betydelse om skadan i det aktuella fallet faktiskt har förutsetts eller inte. Av förklaringen framgår varken vem skadan ska ha varit oförutsedd för eller vad som ska ses som rimligt. Det framstår för mig som en till viss del märklig kommentar. En skada som någon faktiskt har förutsett, men som inte anses vara rimlig att upptäcka, borde även uteslutas från begreppet oförutsedd. Därav är denna definition något missvisande och ger ingen närmare vägledning för att komma fram till om en skada varit oförutsedd.

För att veta vad som närmare anses som rimligt, framgår det av Maskinfallet att man ska jämföra med om det ”för en ansvarsfull arbetsledning, som rutinmässigt genomfört erforderliga kontroller, måste...ha varit möjligt att upptäcka [skadeförloppet]...innan olyckan inträffade”. I en arbetsledning ingår personer som vanligtvis besitter en ledande eller ansvarsfull roll. HD menar antagligen att skada ska ha varit oförutsedd för en arbetsledning eller någon anställd i en

motsvarande position. En sådan position innebär i sig att det handlar om någon med ett slags ansvar och genom att personen i fråga genomför nödvändiga och kontinuerliga kontroller, medför det att denne varit ansvarsfull. Arbetsledning kan även utövas av person som fått ett delegerat ansvar, under förutsättning att de grundläggande förutsättningarna för delegation är uppfyllda.²⁰⁷ Enligt tidigare branschpraxis stod det uttalat att arbetsledning, driftingenjör eller särskilt erfaren person skulle ha förutsett skadan. I Maskinfallet valde HD att endast nämna arbetsledning. Det tyder på att man har velat inskränka kretsen av personer som borde ha förutsett skadan.

För att vidare avgöra vilka åtgärder som anses vara rimliga eller som borde ha iakttagits, är flera faktorer av betydelse. Av Värmeverksfallet framgår att åldern på egendomen samt hur länge exempelvis en maskin varit i drift, har betydelse för att avgöra vilka krav som kan ställas på en arbetsledning. Ju äldre maskinen är, desto större är behovet att mer frekvent kontrollera eventuella förslitningar. Av betydelse är även hur enkelt det är att upptäcka skadeprocessen. I Värmeverksfallet hade fler kontroller skäligen kunnat utföras men HovR kom fram till att skadan sannolikt ändå inte hade upptäckts, därav togs det inte med i bedömningen.

Det finns även andra omständigheter som har inverkan på om skadan ska anses vara oförutsedd. En faktor som är central i bedömningen är att det ska vara ett överraskningsmoment att skadan inträffar. En annan omständighet som är av betydelse är hur länge processen fram till skadan pågått. Vad som är en skälig tid är svårt att säga och det går inte att uppställa en generell tidsintervall. I Maskinfallet bedömdes processen fram till skadan ha skett i cirka 1–2 månader, men i fall där felet inte på ett enkelt sätt kunnat upptäckas med hjälp av kontroller, skulle tiden antagligen kunnat vara längre för att vara godtagbar. En skada som skett stegvis är dock, enligt bedömningen i Grytfallet, inte att ses som oförutsedd. Av betydelse är även vilken bransch skadan skett i och ifall rekommendationer inom den aktuella branschen, från tillverkaren eller från leverantören, har följts. I vissa branscher kan kravet på åtgärder vara mer stränga, där det i verksamheter med särskilda risker kan ställas högre krav på försäkringstagaren. Sammantaget innebär oförutsedd skada ett krav på försäkringstagaren genom att denne måste vara informerad om riskerna för förslitning på egendomen samt vilka konsekvenser det kan medföra, samt vidta kontroller och säkerhetsåtgärder.

²⁰⁷ Se kap. 4.5. ovan.

Jag är enig med Nydrén, att det i Maskinfallet, görs en aktsamhetsbedömning. HD tar hänsyn till hur försäkringstagaren borde ha agerat för att hindra att en skada skulle uppstå för att kunna bedöma om skadan varit oförutsedd, och därigenom avgöra om ersättningen är berättigad eller inte. Det ställs således ett krav på försäkringstagarens beteende. Men frågan är om det sker en prövning som kan likställas med en skadeståndsrättslig culpabedömning? Jag anser att det i fallet görs en bedömning som liknar en culpabedömning, främst genom att det i skadeståndsrätten oftast har betydelse vilka möjligheter som fanns för att hindra att en skada skulle uppkomma, vilket det även tas hänsyn till i Maskinfallet. I en culpabedömning har även risken för att en skada ska uppstå inverkan i bedömningen, vilket det även visat sig ha i bedömningen för oförutsedd skada, där exempelvis egendomens ålder påverkar vilka krav som kan ställas på den försäkrades agerande. När en skadeståndsrättslig bedömning görs tas det hänsyn till insikten hos den agerande. I bedömningen om en skada varit oförutsedd kan en medvetenhet inte vara uppfylld, då skulle skadan inte vara oförutsedd. Traditionellt sett har en culpabedömning gjorts genom att jämföra ett beteende med en standard för en välaktad person, vilket i viss mån kan ha liknelser med att det i Maskinfallet jämförs med en ansvarsfull arbetsledning. Jag skulle sammanfattningsvis inte kalla att det i Maskinfallet görs en culpabedömning, som i skadeståndsrätten, men jag anser att bedömning till stor del påminner om en sådan.

Det finns även villkor bland specificerade skadehändelser i den traditionella egendomsförsäkringen, där begreppet oförutsedd föreskrivs. Dessa syftar främst på att den bakomliggande orsaken eller händelsen ska vara oförutsedd, inte själva skadan. I försäkringsvillkoren för brand och vatten skrivs det om flera typer av utströmningar, som vattenutströmning, sotutströmning och utströmning från släckmedel, som ska vara oförutsedda för att omfattas av försäkringen. I brandförsäkringsmomentet föreskrivs även att elfenomen, strömavbrott samt frätande gas ska vara oförutsedda. Dessa ska således uppstått oförutsett och sedan föranlett skada på egendom. Här utesluts skador som varit beräknliga eller vanligt förekommande i den aktuella verksamheten. I bedömningen av om utströmningen varit oförutsedd beträffade vattenförsäkringsmomentet, är det centrala att se till hur den skadelidande har uppfattat skadan, det vill säga om skadan varit oförutsedd för den försäkrade. I jämförelse med tolkningen av oförutsedd skada görs här en mer subjektiv bedömningen genom att ta hänsyn till hur försäkringstagaren har uppfattat skadan i det enskilda fallet.

Sammanfattningsvis finner jag att definitionssvårigheten av begreppet oförutsedd har sin orsak i att det ska tolkas på olika sätt, beroende på i vilket villkor det förekommer. Det förekommer såväl objektiva som subjektiva tolkningar av begreppet. Problemet ligger även i att begreppet vanligtvis inte förklaras närmare i det aktuella försäkringsvillkoret, vilket leder till att rekvisitet förblir svårfattligt. De flesta rättsfall som berör oförutsedd skada är dessutom anknutna till maskinförsäkring även om begreppet förekommer på andra områden.

7.2.1. Oförutsedd skada i jämförelse med biförpliktelserna

Kravet på oförutsedd skada påminner i vissa avseende om de lagstadgade biförpliktelserna. Dessa kan jämföras eftersom samtliga syftar till att undanta skador som rör försäkringstagarens oaktsamhet av varierande grad.

Räddningsplikten är främst tillämplig när ett försäkringsfall *inträffar*, den avser hur försäkringstagarens ska agera i syfte att minska eller hindra uppkommen eller omedelbar skada. I bedömningen av om en skada varit oförutsedd tas det å andra sidan hänsyn till försäkringstagarens uppträdande tiden *innan* en skada sker. I de fall skadan inte varit oförutsedd medför det att ingen ersättning alls utgår, när kravet föreskrivs som en omfattningsbestämmelse, medan vid ett åsidosättande av räddningsplikten görs en skälighetsbedömning av hur mycket ersättningen ska nedsättas. Gemensamt för de båda är att det vanligtvis är ett passivt beteende som föranleder att dessa blir aktuella. Vid räddningsplikten får det göras en subjektiv bedömning genom att se till försäkringstagarens förmåga i det enskilda fallet, men för oförutsedd skada framgår det av praxis att en objektiv bedömning ska göras. Vid räddningsplikten uppställs ett krav på ett minst grovt vårdslöst beteende medan det är oklart vilken grad av aktsamhet som ställs vid oförutsedd skada, mer om det nedan.

Bestämmelsen om säkerhetsföreskrifter avser, precis som oförutsedd skada, en bedömning av försäkringstagarens aktsamhet *innan* ett försäkringsfall inträffar. Genom att uppställa säkerhetsföreskrifter i villkoren ställs det krav på försäkringstagarens agerande, och påföljder sker när försäkringstagaren har försummat dessa. Tillskillnad från kravet på oförutsedd skada, som är allmänt skrivet, är säkerhetsföreskrifter *bestämda* handlingssätt, anordningar eller kvalifikationer. Därav kan inte ett krav på att skadan ska vara oförutsedd likställas med en säkerhetsföreskrift.

Den biförpliktelse som till största delen stämmer överens med kravet på oförutsedd skada, är bestämmelsen om framkallande av försäkringsfall. De är båda generellt utformade, men framkallande av försäkringsfall föreskrivs som ett allmänt undantag i försäkringsvillkoren och kravet på oförutsedd skada som ett omfattningsvillkor. Vid tillämpning av framkallanderegeln tas inte hänsyn till omständigheter i det enskilda fallet, vilket även överensstämmer med en bedömning av oförutsedd skada. De leder även till samma påföljd, nämligen att ingen ersättning alls utgår. Det framgår av försäkringsvillkoren att försäkringsbolaget är fritt från ansvar vid framkallande av försäkringsfall och i allriskförsäkringar att oförutsedda skador inte omfattas av försäkringen. De aktsamhetskrav som uppställs i regeln om framkallande av försäkringsfall är som lägst grov vårdslöshet. Frågan är om aktsamhetskravet för oförutsedd skada kan jämföras med grov vårdslöshet, eller om det mer ses som normal vårdslöshet? För att komma fram till det är det nödvändigt att utreda vad som innefattar grov vårdslöshet och vad som å andra sidan menas med normal oaktsamhet på försäkringsområdet.

Jag anser att förarbetena är alldeles för fåordiga beträffande vad som avses med grov vårdslöshet. Det tycks inte finnas en allmän syn på hur begreppet ska tillämpas på försäkringsområdet, utan det finns flera faktorer som kan tas hänsyn till. Vid en sammanfattande bild av doktrin och praxis tycks grov vårdslöshet innebära att försummelsen ska vara av allvarlig karaktär som inte hör till ett normalt beteende. Vad är då ett normalt beteende? Det kan jämföras med hur en förnuftig person eller en person som inte haft en försäkring hade agerat i samma situation. Det problematiska här är att även en rättsinlig person kan göra misstag. Grov vårdslöshet anses även vara närliggande uppsåt, det vill säga på gränsen till ett avsiktligt beteende. Det lär i de allra flesta fall åtminstone krävas en medvetenhet hos den som utför eller underlåter att utföra en handling för att ses som ett grovt beteende. Andra förhållanden som kan ha inverkan på om ett beteende ska ses som grovt är vilken typ av verksamhet som företaget bedriver. Om det är en yrkesmässig eller farlig verksamhet kan det leda till en strängare bedömning av ett uppträdande. Samma sak gäller när det funnits risk att oaktsamheten lett till personskador. Troligtvis görs en mildare bedömning om det endast funnits risk att egendom kunnat skadas. Av betydelse kan även vara vem som har varit oaktsamhet, där en persons beteende i ledande ställning kan bedömas hårdare än en person med en mer underordnad roll i företaget.

Vad är då normal eller ordinär oaktsamhet? Enkla misstag eller slarv innefattas i den graden av oaktsamhet. Glömska kan likaså inrymmas i normal eller ordinär oaktsamhet. Om man gjort

något oavsiktligt finns det även skäl till att det är att ses som ett normalt oaktsamt beteende. Ett agerande som är av mer vardaglig karaktär, eller som ofta är förekommande i verksamheten, hör även till ordinär vårdslöshet. Tillskillnad från ringa oaktsamhet, som oftast innebär obetydliga försummelser, leder vanligtvis en oaktsamhet av ordinär grad till mer betydande konsekvenser.

I Maskinfallet nämns varken vårdslöshet eller biförpliktelser, men som jag tidigare nämnt anser jag att det görs något form av aktsamhetsbedömning och där frågan är om aktsamhetskravet kan jämföras med grov aktsamhet. Jag anser att bedömningen i dessa fall har stora likheter med varandra, dock är det tveksamt om aktsamhetskravet gällande oförutsedd skada uppnår graden av grov vårdslöshet. I Maskinfallet tog HD hänsyn till försäkringsförbundets yttrande som föreskrev att det ska tas hänsyn till om skadan kan ses som beräknelig. Enligt det uttalandet finns det inget som tyder på att någon oaktsamhet av allvarlig karaktär har skett, utan det lutar mer åt en enklare typ av oaktsamhet för skadan inte ska ses som oförutsedd. Grov vårdslöshet hör till ett nära tillhands uppsåtligt beteende, vilket jag inte anser krävs i bedömningen för oförutsedd skada. Jag anser således att kravet på den försäkrade vid en bedömningen om en skada är att ses som oförutsedd, är något strängare än vid en bedömning av framkallande av försäkringsfall avseende grov vårdslöshet.

Å andra sidan stadgas det i regeln om framkallande av försäkringsfall att ett medvetet risktagande även kan leda till att försäkringsbolaget går fritt från ansvar, vilket kan göras gällande vid normal oaktsamhet. Därmed är det nödvändigt att ställa icke grov oaktsamhet i oförutsedd skada mot icke grov oaktsamhet i FAL. Det finns inte en tydlig bild för hur medvetet risktagande ska tolkas i försäkringsrätten. Det som kan sägas är att begreppet kan betyda samma sak som grov vårdslöshet, men medvetet risktagande kan även tolkas som en mildare grad av oaktsamhet än grov, vilket medför tolkningssvårigheter. Den vägledning som ges är att man ska utgå från en slags norm. Om en oförsäkrad person hade valt att ta risken, kan man utgå från att den försäkrade inte har gjort ett medvetet risktagande. I oförutseddfallet ska man se till vad som är rimligt att förutse. Rimligt kan ses som en synonym till sannolikt, och begreppet sannolikt kan användas för att utreda om den försäkrade har förorsakat en skada genom medvetet risktagande. Det ska inte varit rimligt för den försäkrade att ha förutsett skadan för att den ska ses som oförutsedd. Det får heller inte framstå för den försäkrade att dennes handlande eller underlåtenhet inneburit att en skada sannolikt skulle inträffa för att försäkring ska utgå. Följaktligen finns det vissa likheter. Om det även kan ses som accepterat att ta hänsyn till hur

stora besvär som hade behövts för att förebygga skadan, skulle det kunna jämföras med hur den försäkrade agerat, precis som i oförutsedd-fallet. Om man ser till lydelsen ”handla i vetskap”, skulle jag säga att medvetet risktagande är en allvarligare grad av oaktsamhet än vid oförutsedd skada. Men om man inte tolkar lydelsen ordagrant, anser jag att det finns likheter där såväl medvetet risktagande och oförutsedd-fallet innebär en allvarlig grad av oaktsamhet, men som inte behöver uppnå graden av grov oaktsamhet.

Försäkringsbolagen har även möjlighet att föreskriva annan aktsamhet än grov, genom att exempelvis uppställa ordinär oaktsamhet i försäkringsvillkoren. Är det då nödvändigt att ha ett villkor som undantar oförutsedda skador, när en lagstadgad regel om framkallade av försäkringsfall finns? Biförpliktelsen, att inte framkalla ett försäkringsfall, behandlar i stor utsträckning samma sak som oförutsedd skada. Att skadan ska vara ett överraskande moment och att försäkringstagaren inte får ha direkt inflytande över skadan är dessutom en självklarhet och en grundläggande syn inom försäkringsrätten. I den traditionella egendomförsäkringen finns inget sådant villkor och så länge regeln om framkallande av försäkringsfall är dispositiv beträffande grad av oaktsamhet, anser jag att kravet på oförutsedd inte är behövligt i allriskförsäkringen. De risker som eventuellt inte täcks upp av framkallanderegeln kan införas som preciserade åtgärder bland säkerhetsföreskrifter. Dessutom är identifikationsregeln dispositiv, vilket innebär att försäkringsbolagen kan anpassa vilka som kan avses med den försäkrade för att det ska vara rimligt i förhållande till försäkringens omfattning.

7.3. Aktsamhetskrav i försäkringsvillkoren

Av vad som framgått ovan får inte ett villkor ställa krav på försäkringstagarens beteende för att tillämpas som ett omfattningsvillkor. Det är formuleringen som är avgörande för om ett villkoren är det är tillåtet att stå som en omfattningsbestämmelse, eller om det är otillåtet och därmed ska behandlas på samma sätt som en biförpliktelse. Med anledning av den begränsade vägledningen beträffande tillämpningen av omfattningsbestämmelsen, är det svårt att avgöra vad som är ett godkänt omfattningsvillkor och vad som inte är det.

Det finns vissa undantag från omfattningsbestämmelsen, vilket föranleder att ett villkor som ställer krav på den försäkrades beteende till viss del kan accepteras. Att ett villkor som undantar vissa försäkringsfall, som är en förutsättning för att ens ett försäkringsbolag är villigt att ta ansvar för risken, är tillåtet, är för mig till viss del egendomligt. Det är försäkringsbolagen som

utformar villkoren, de kan välja ut vad de anser vara en grundläggande förutsättning för att de ska medge försäkring. Det är även enkelt för försäkringsbolagen att sätta rubriker på villkoren, men svårt för försäkringstagaren att veta hur själva innehållet egentligen ska behandlas för att stå i enlighet med gällande rätt. Vid företagsförsäkring är det främst egendom av högt värde som försäkras och eftersom följderna kan bli så pass olika, beroende på om det är en biförpliktelse som eftersätts eller om en skadehändelse inte omfattas av försäkringen, är det besynnerligt att rättsläget är så pass oklart avseende 4 kap. 11 § FAL. Något bör göras åt oklarheten beträffande omfattningsbestämmelsen, även om det för lagstiftaren är en svår uppgift att tillvarata såväl försäkringstagarens som försäkringsbolagens intressen.

Försäkringsbolagen utnyttjar definitionen av säkerhetsföreskrift, som avser *bestämda* föreskrifter, genom att göra villkoren mer allmänna för att kunna föra in dessa som omfattningsvillkor. På vissa ställen bland omfattningsvillkoren undantas skador som beror på ”försummat underhåll” eller liknande lydelse, vilket jag anser är tveksamt om det är en tillåten utformning. Det är en allmänt skriven lydelse som ställer krav på vilka åtgärder som den försäkrade borde utfört på egendomen, och skulle kunna preciseras närmare som säkerhetsföreskrifter genom att ställa konkreta krav på försäkringstagarens underhåll av den försäkrade egendomen. Även ett omfattningsvillkor som stadgar hur något ska vara byggt anser jag hör till säkerhetsföreskrifter. Ett krav på att dörrar samt fönster ska vara låsta och reglade är ett villkor som definitivt inte hör till omfattningsbeskrivningen, utan till säkerhetsföreskrifter. Jag anser även att det i omfattningsvillkoren inte får föreskrivas att försäkringen gäller för skada i inbrottsskyddad lokal eller liknande, även om själva kraven finns bland säkerhetsföreskrifterna. Det borde endast stå försäkringslokal, vilket är i enlighet med If:s utformning.

En del säkerhetsföreskrifter kan även anses strida mot definitionen i 4 kap. 6 § 2 st. FAL. Jag anser exempelvis att LF:s villkor Q.01.1²⁰⁸ är en mycket allmän beskrivning av vad den försäkrade ska iaktta, en säkerhetsföreskrift ska avse en *tydlig* och *bestämd* föreskrift för att vara en giltig sådan. Även föreskrifter som beskriver att en nyckel ska förvaras eller handhas på ett ”betryggande” sätt är för mig en vag bestämmelse. Att egendom ska ”underhållas på ett ändamålsenligt sätt” är också en otydlig säkerhetsföreskrift, och borde därför inte ses som en tillåten formulering.

²⁰⁸ Se kap. 2.3.2. ovan.

Att bestämmelsen om framkallande av försäkringsfall till viss del är dispositiv, medför en del konsekvenser. Försäkringsbolagen tillåts att göra sig fria från ansvar genom att i sina villkor stadga valfri grad av oaktsamhet hos försäkringstagaren. Det innebär att det i försäkringsvillkoren kan föreskrivas att normal vårdslöshet eller till och med att all oaktsamhet ska undantas från försäkringsbolagens ansvar.

I de fall försäkringsbolagen skulle välja att använda sig av annan vårdslöshet än det som sägs i lagregeln, skulle det kunna leda till väsentligt ändrade förutsättningar för försäkringstagaren. Det skulle råda en mer försiktig inställning i företagen där egendomen skulle behandlas varsamt, vilket i sig kan tyckas vara bra, men en del av försäkringstagarens syfte med att teckna en egendomsförsäkring skulle gå förlorad. En ytterligare konsekvens av att försäkringsbolagen tillåts välja grad av oaktsamhet, är att lagen ger försäkringsbolagen möjlighet att kringgå regeln om säkerhetsföreskrifter, även om den är tvingande. Vid en försummelse av en föreskrift kan bolaget istället hänvisa till framkallanderegeln. Detta är möjligt om det i villkoren exempelvis föreskrivs att all slags oaktsamhet undantas samt i de fall där det inte finns ett krav på hur utformningen av säkerhetsföreskrifter ska se ut, så länge bolagen följer definitionen av säkerhetsföreskrifter. Lagen tvingar således inte försäkringsbolagen att ha en viss beteckning på oaktsamhetskraven. Anledningen till att försäkringsbolagen skulle vilja dra nytta av framkallanderegeln dispositive karaktär, är att påföljden är olika. När den försäkrade framkallar ett försäkringsfall är försäkringsbolaget fritt från ansvar, och om den försäkrade försummar att iaktta en säkerhetsföreskrift är påföljden en nedsättning av försäkringsersättningen.

Av vad som ovan framgån²⁰⁹, har försäkringsbolagen valt att införa liknande villkor som lagens utformade regel om framkallande av försäkringsfall, med samma grad av oaktsamhet. Ett sådant villkor uppställs i samtliga bolag som ett generellt undantag som gäller för alla skadehändelser. Det finns dock formuleringar i omfattningsvillkoren bland de enskilda skadetyperna som är jämförbara med framkallanderegeln, där exempelvis ”medverkat” eller ”främjat” till skadan kan nämnas. Följden blir densamma, att ingen försäkringsersättning utgår, men graden av oaktsamhet är olika eller odefinierad i villkoren i omfattningsbeskrivningen. Att sådana begrepp kan införas bland villkor i omfattningsbeskrivningen, är en annan konsekvens av att framkallanderegeln är dispositiv.

²⁰⁹ Se kap. 2.2.5. ovan.

Att göra om regeln om framkallande av försäkringsfall, till en sin helhet tvingande bestämmelse, har såväl fördelar som nackdelar. Om den försäkrades agerande hade behövt uppgå till minst grov vårdslöshet i alla situationer, för att försäkringsbolagens frihet från ansvar skulle inträda, hade den försäkrades beteende allmänt kunnat förändrats till ett mer slarvigt beteende. Det kan i sin tur leda till att fler egendomsskador sker, vilket är en nackdel för företagets verksamheter. Ur ett preventionshänseende är det därför en fördel att i vissa villkor stadga påföljder vid lägre grad av oaktsamhet. Å andra sidan hade försäkringsbolagen haft möjlighet att införa ännu fler säkerhetsföreskrifter för att förhindra ett sådant beteende. Om man ser till produktfrihetsprincipen är det även till fördel att behålla regelns dispositiva karaktär. Försäkringsbolagen har då möjlighet att undanta viss oaktsamhet genom att själva välja graden av vårdslöshet och därmed avgöra hur stor risk de vill stå för. I de fall framkallanderegeln blev tvingande, som de flesta andra biförpliktelser, hade försäkringstagarens främsta syfte med att teckna en försäkring gynnats, nämligen att få trygghet för uppkommande skadehändelser.

Ett omfattningsvillkor som föreskriver att försäkringstagaren ska ha gjort ”vad som rimligen kan begäras för att förhindra eller minska en skada”, är ett villkor som stadgar samma sak som räddningsplikten gör, och ska således inte stå bland omfattningsbeskrivningen. Ett sådant villkor täcks redan av räddningsplikten men där görs en skälighetsbedömning istället för att helt utesluta skadan.

Att en skada ska vara oförutsedd för att försäkringen ska gälla uppställs som ett omfattningsvillkor i de allra flesta allriskförsäkringar. Som jag tidigare kommit fram till anser jag att det finns ett aktsamhetskrav i begreppet oförutsedd skada. Det är ett villkor som för sin tillämpning kräver en bedömning av den försäkrades agerande. Om man ser till detta är min åsikt att ett försäkringsbolag som intar att skadan ska ha varit oförutsedd i ett omfattningsvillkor, går emot vad lagen stadgar. I de fall begreppet uttryckligen definieras i alla försäkringsvillkor finns det större skäl till att det skulle vara tillåtet, eftersom tydligt formulerade villkor i högre utsträckning kan godtas. Men så länge den centrala utgångspunkten är att se till den försäkrades beteende, anser jag att ett krav på att skadan ska vara oförutsedd för att omfattas av försäkringen, inte är tillåtet. Det strider dels mot FAL, dels mot försäkringens syfte, vilket är att tillvarata såväl försäkringstagarens som försäkringsbolagens intressen. Även om begreppet definieras i villkoren anser jag att det kommer finnas fall där det är tvunget att ta hänsyn till enskilda omständigheter. Jag är enig med de skiljaktiga i fallet från

villkorsnämnden²¹⁰, att en subjektiv bedömning av en skada i flera fall är nödvändig, för att se om den är oförutsedd, även om jag anser att det många gånger redan görs.

7.3.1. Är aktsamhetskraven motiverade?

Villkoren för inbrottsförsäkring är strängt utformade. Ett misstag, att exempelvis inte stänga ett fönster, kan leda till förödande konsekvenser för försäkringstagaren. Påföljden kan bli att ingen ersättning alls utgår från försäkringen vid skadegörelse eller stöld i företagets lokal. Glömmer försäkringstagaren att släcka ett brinnande ljus, är däremot möjligheten stor att ändå få ut ersättning från försäkringen. En anledningen att aktsamhetskraven ser olika ut är att det är enklare att skydda sig mot inbrott än mot brand. En brand kan utvecklas i snabb takt och är svårt att hindra. Även åska och andra naturfenomen är svårt att skydda sig mot. Samtidigt kan brand leda till att fler än bara företagen och dess egendom drabbas, det kan även leda till svåra personskador, och vill det sig riktigt illa kan hela städer komma att utplånas. Om man ser till att aktsamhetskraven ska skydda försäkringstagaren själv och de skador brand kan förorsaka, är det tveksamt om försäkringsskyddet i brandförsäkring är motiverat. Jag anser därför att det kan finnas utrymme för försäkringsbolagen att införa fler krav på försäkringstagaren.

Vatten- och rånförsäkring står i bakgrunden när man talar om hur aktsamhetskraven ser ut i olika slags egendomförsäkringar. Rån associeras i flera fall med inbrott och vatten associeras till brand. Aktsamhetskraven för rån är dock betydligt färre än för inbrott och det ställs högre krav på försäkringstagaren gällande vatten än vid brand. Vattenskadorna kan orsaka stora skador men där tycks kravet på oförutsedd inte vara så strängt, då exempelvis misstag att stänga av en vattenkran vanligtvis täcks av försäkringen. I såväl rånförsäkring som vattenförsäkring handlar det huvudsakligen om hur den utsatta uppfattat skadan, vilket kan ses som ett mildare aktsamhetskrav. Flera bolag har valt att införa säkerhetsföreskrifter i vattenförsäkringen och förmodligen kan det förväntas att fler väljer att följa samma spår.

Som tidigare framgått skiljer sig nedsättningen av försäkringsersättningen även åt från de olika egendomförsäkringarna. Beträffande säkerhetsföreskrifterna är nedsättningen lägst gällande brand och rån. Vid inbrott- och vattenförsäkringen är det oftast 100 % nedsättning, även om andra faktorer kan inverka på påföljden. Samtidigt finns det färre undantag i omfattningsvillkoren för inbrott i jämförelse med de övriga försäkringstyperna, vilket innebär

²¹⁰ Se kap. 6.2.2.4. ovan, första fallet.

att det ändå finns möjlighet att få ersättning vid skada genom inbrott, trots att oaktsamhet förekommit.

Det som kan konstateras är att det är vid frekventa skadehändelser som man valt att sätta in säkerhetsföreskrifter och andra aktsamhetskrav för att förebygga skador. Genom att ställa höga krav på den försäkrade kan premiekostnaderna hållas nere, vilket i sig kan vara en fördel för försäkringstagaren, samtidigt som obefogat slarv som kan orsaka stora skador kan undvikas.

Ett försäkringsvillkor som undantar försäkringsbolags ansvar när den försäkrade framkallat en skada, utgör en negativ omfattningsbestämmelse. Motsatsvis utgör ett krav på att skadan ska vara oförutsedd, en positiv bestämmelse. Den försäkrades oaktsamhets kan således medföra att ersättning inte utgår, både från en positiv och en negativ omfattningsbestämmelse, och dessutom tillåts ordinär oaktsamhet för ersättningen inte ska medges. Det ställs stora krav på den försäkrades agerande, krav som jag inte anser är förenligt med egendomsförsäkringens syfte. Jag anser att en icke grov culpa inte bör tillåtas ha betydelse samtidigt i en positiv och en negativ omfattningsbestämmelse. Sammanfattningsvis anser jag att det kan finnas ett behov att se över försäkringsvillkoren för att kunna avgöra om aktsamhetskraven bland olika egendomsförsäkringar verkligen är motiverade. Att det ”alltid sett ut så”, är i min mening inte skäl nog.

7.4. Identifikationsfrågor

Det är inte bara 8 kap. 11 § FAL som är dispositiv, utan även bestämmelsen som stadgar vem som kan identifieras med den försäkrade. Det innebär att försäkringsbolagen kan föreskriva i villkoren att regeln om framkallande av försäkringsfall ska gälla alla anställda i företaget, inte bara dem i ledande position. Försäkringsbolagen har därmed möjlighet att undanta försäkringstagarens rätt till ersättning oberoende av vem i företaget som har framkallat ett försäkringsfall genom någon form av oaktsamt agerande. På så sätt tillåter lagen att försäkringsbolagen kan utvidga aktsamhetskraven, vilket ställer högre krav på företagen som tecknat försäkringen gällande tillsynen över anställda.

Det är en svår gränsdragning i vem som kan identifieras med den försäkrade angående åsidosättande av en säkerhetsföreskrift, det vill säga vilka som kan avses med ”annan” och vad som är rimligt. Jag anser att det inte vore skäligt om bestämmelsen kunde innefatta alla anställda

i ett företag. Hos flera företagsplatser finns det en mängd anställda, alla med olika erfarenheter och kunskaper, och där vore det svårt om allas oaktsamhet tillmättes betydelse. Samtidigt är jag enig med Ullman, det kan anses berättigat att bestämmelsen även kan gälla personer som kan förväntas ha kunskap om exempelvis vissa rutiner, som kanske har arbetat länge eller blivit instruerade eller utbildade inom ett visst område. Det skulle innebära en stor risk för försäkringsbolagen om endast ett fåtal personer i ett företag kan identifieras med den försäkrade. Vissa försummelser kan leda till omfattande skador där stora summor pengar är inblandade. Jag är således inte enig med Nydrén, att bestämmelsen endast ska gälla de som faktiskt har tillsynsansvaret. Enligt min åsikt sträcker sig identifikationsbestämmelsen längre än så.

Jag anser att det finns stora behov av att klargöra vilka personer som innefattas i 8 kap. 12 § 1 st. sista mening FAL, särskilt eftersom bestämmelsen är tvingande till fördel för försäkringstagaren. Det är viktigt att veta vad försäkringsbolagen tillåts att föreskriva i sina villkor. Motiven bakom bestämmelsen är få, vilket medför att det blir svårt att tillämpa regeln på ett enhetligt sätt. Vilka som anses ha ett tillsynsansvar är inte alltid en självklarhet i företagen. Det kan förekomma uttryckligen i skriftlig form men också muntligen eller kanske till och med genom rent sunt förnuft. En ytterligare svårighet kan vara hur länge ett tillsynsansvar ska sträcka sig, om det är tillfälligt eller varaktigt.

7.5. Bevisbördans placering i försäkringsvillkoren

Försäkringsbolagen har stora möjligheter att utforma sina villkor så att bevisbördan hamnar på försäkringstagarens sida, istället för att de själva ska behöva visa på att ett försäkringsfall inträffat. De formulerar villkoren genom att ha många omfattningsvillkor och få undantag. Försäkringsbolagen har således en oerhört stor makt över villkoren, även om försäkringstagaren går med på dessa genom att teckna försäkringen. De står även för en större kompetens på försäkringsområdet, jämfört med många företagsplatser, och har därmed större chans att få rätt vid tvist.

Att oförutsedd skada har visat sig innebära att det ställs krav på försäkringstagaren står nu klart. Dessutom ställs det krav på försäkringstagaren beträffande bevisning av att ett försäkringsfall inträffat. I de fall oförutsedd skada ställs upp som ett omfattningsvillkor ligger oftast

bevisbördan på försäkringstagaren, och beviskravet ligger på ”klart mer sannolikt”.²¹¹ Att begreppet oförutsedd skada ställer ett krav på den försäkrade och att det även är upp till försäkringstagaren att visa att en skada varit oförutsedd, tar mer hänsyn till försäkringsbolagets intresse, än till försäkringstagarens. Det anser jag inte är förenligt med försäkringstekniska principer.

Vid ett åsidosättande av en biförpliktelse, har försäkringsbolaget bevisbördan. Problematiken är när bolagen smyger in liknande villkor som biförpliktelserna avser i omfattningsbeskrivningen. Att försäkringsbolagen uppställer en mängd omfattningsbestämmelser generellt, medför att det ställs höga krav på försäkringstagaren. Särskilt beträffande inbrottsförsäkringen har bolagen lagt bevisbördan på försäkringstagaren, genom att det exempelvis är försäkringstagaren som har att bevisa hur en förövare tagit sig in i försäkringslokalen samt hur nyckeln eller liknande åtkommit. Vid medvetet risktagande är dock beviskravet lägre för försäkringsbolaget genom att det i 8 kap. 11 § 1 st. andra mening. FAL, föreskrivs ”antas ha”.

²¹¹ Se underrättsdomarna ovan i kap. 6.3.3.2. och 6.3.3.3.

8. Sammanfattande slutsatser

Enligt min mening förekommer vissa tvivelaktiga formuleringar i försäkringsvillkoren, vilket till stor del beror på att tillämpningen av omfattningsbestämmelsen är i behov av att förtydligas. Jag anser att begreppet oförutsedd skada, efter HD:s dom i Maskinfallet, innefattar ett krav på försäkringstagarens beteende. Den centrala utgångspunkten för att avgöra om en skada ska ses som oförutsedd, tycks vara att se till om det inte varit möjligt för en ansvarsfull arbetsledning eller jämförbar person att upptäcka, förutse eller förhindra att skadan uppstod. Att grunden för om en skada ska ses som oförutsedd utgår från den försäkrades agerande är inte förenligt med gällande rätt.

Oförutsedd skada kan till stor del jämföras med FAL:s regel om framkallande av försäkringsfall. Det som möjligen skiljer dem åt är graden av oaktsamhet, där det vid oförutsedd skada lutar åt mer ordinär vårdslöshet. Med det är svårt att fastslå, eftersom det inte finns en tydlig gräns för vad som avses med grov vårdslöshet och normal vårdslöshet på försäkringsområdet. Men så länge framkallanderegeln är dispositiv är det inte nödvändigt att uppställa ett sådant krav.

Ett problem som jag ser på försäkringsområdet, är att det vid aktsamhetsbedömningar i flera fall hänvisas till hur någon ansvarsfull, rättsinnig, förnuftig eller liknande person hade agerat. Ingen människa är fulländad och även rättsinniga personer gör misstag. En av anledningarna till att ett företag väljer att teckna en försäkring är just för att kunna tillåtas att göra misstag. Därav är det orimligt att enbart göra en bedömning från en objektiv synvinkel.

Källförteckning

Offentligt tryck

Prop. 2003/04:150, *Ny försäkringsavtalslag*.

SOU 1925:21, *Förslag till lag om försäkringsavtal m.m.*

Rättsfall och utlåtanden

NJA 1992 s. 113.

NJA 1992 s. 130.

NJA 1996 s. 118.

NJA 2007 s. 17.

Högsta Domstol beslut, 2017-02-24, mål T 3034-15.

Svea hovrätt beslut, 2014-12-18, mål T 4451-13.

Svea hovrätt, 2016-06-20, mål T 1587-15.

Skadeförsäkringens Villkorsnämnd Nr 24/1992.

Skadeförsäkringens Villkorsnämnd Nr 59/1995.

Litteratur

Andersson, Håkan (2015), Den olycksaliga olyckan som olyckligt försäkringsrättsligt demarkationskriterium för ersättningsgilla försäkringsfall av typen olycksfall, ur *Uppsatser om försäkringsvillkor*, Jure Förlag, Stockholm.

Bengtsson, Bertil (2015), *Försäkringsavtalsrätt*, uppl. 3, Norstedts Juridik, Stockholm.

Bengtsson, Bertil (2009), Lagreformer vid företagsförsäkring?, ur *Uppsatser om försäkringsavtalslagen*, Jure förlag, Stockholm.

Hellner, Jan (1965), *Försäkringsrätt*, uppl. 2, Juristförlaget, Stockholm.

Hellner, Jan & Radetzki, Marcus (2014), *Skadeståndsrätt*, uppl. 9, Norstedts Juridik, Stockholm.

Lagerström, Peter (2007), *Försäkringsrätt: juridisk handbok för försäkringsgivare och försäkringstagare*, uppl. 3, Norstedts Juridik, Stockholm.

Nydrén, Birger (2009), Identifikationer samt förhållandet mellan biförpliktelser i företagsförsäkring, ur *Uppsatser om försäkringsavtalslagen*, Jure Förlag, Stockholm.

Nydrén, Birger (2015), Oförutsedd skada, ur *Uppsatser om försäkringsvillkor*, Jure Förlag, Stockholm.

Sandgren, Claes (2015), *Rättsvetenskap för uppsatsförfattare: ämne, material, metod och argumentation*, uppl. 3, Norstedts Juridik, Stockholm.

Ullman, Harald (2006), *Försäkring och ansvarsfördelning*, uppl. 2, Iustus Förlag, Uppsala.

Ullman, Harald (2014), *Heta Arbeten och juridiken*, Förlaget Brandskyddsföreningen, Stockholm.

Ullman, Harald (2009), Säkerhetsföreskrifter i företagsförsäkring – i teorin och praktiken, ur *Uppsatser om försäkringsavtalslagen*, Jure Förlag, Stockholm.

Artiklar

Bengtsson, Bertil (2005), ”Nyheter i 2005 års försäkringsavtalslag; en översikt”, *NFT* 2/2005.

Bengtsson, Bertil (2005), ”2005 års försäkringsavtalslag: Mera om omfattningsbestämmelser”, *NFT* 3/2005.

Munukka, Jori (2010), ”Försäkringsbolagets lojalitetskrav under utmejsling”, *SvJT* 2010 s. 588.

Ullman, Harald (1980), ”Plötslig och oförutsedd skada i Sverige”, *NFT* 1/1980.

Försäkringsvillkor

If:s Företagsförsäkringsvillkor från 2016. I villkoret ingår Allmänna avtalsvillkor.

LF:s Kombinerade företagsförsäkring V 065:13 från 2015. I villkorshäftet ingår Allmänna avtalsbestämmelser under avsnitt Y.

Trygg-Hansas Basvillkor – Företagsförsäkring Version 12 från 2016. Trygg-Hansa har även tillhörande separata Allmänna Avtalsbestämmelser och Definitioner Version 7 från 2017.

Intervjuer

Telefonintervju med Roger Pahlsson, f.d. anställd på If, 2017-02-09.

Telefonintervju med Annica Ragnarsson, anställd på Moderna Försäkringar, 2017-03-14.

Övriga källor

Svensk försäkring *om försäkringslagstiftning*, publicerad 2011-06-29, hämtad 2016-11-24 på <http://www.svenskforsakring.se/Huvudmeny/Fakta--Statistik/Fakta/Undersidor/Forsakringslagstiftning/>.

Bilaga 1 – Intervjuunderlag

1. Vad anser du är skälen till att aktsamhetskraven på den försäkrade eller försäkringstagaren skiljer sig åt från olika skadehändelser beträffande egendomsförsäkring?
2. Är det motiverat att aktsamhetskraven ligger på olika nivåer?